

**Řád bohoslužeb
večerně, utreně a
svaté liturgie**

I. Úvodní ustanovení

I. Svatyně a svatý stůl

Aby se mohly bohoslužby náležitě a důstojně konat, musíme si něco říci o svatyni (*svjatilišče*) a svatém stole (*svjata trapéza, prestol, oltář*).

1. Svatyně má být aspoň o jeden stupeň výše než loď chrámu. V samotné svatyni nemají být žádné stupně, které by vedly ke svatému stolu.

2. Svatý stůl (*prestol, svatá trapéza*) je čtyřhranný, oddělený od zdi. Stojí uprostřed svatyně, aby se kolem něj mohlo chodit. U severní zdi svatyně je stůl na proskomidii (predloženie, žertveník) a u jižní jiný stůl s připravenými bohoslužebnými rouchy.

3. *Artofor* (bohostánek, svatostánek) neboli *kivot* je uprostřed oltáře a má být udělán na způsob malé svatyně nebo rakve. Nemá být příliš vysoký ani široký, aby během bohoslužeb nepřekážel celebrantovi a spoluslužícím v liturgických úkonech.

4. Svícny, které jsou na oltáři, ho nesmí zakrývat, ale po obou stranách kříže nebo bohostánku se má postavit svícen s jednou, dvěma anebo třemi svíci; může se též použít sedmiramenný svícen s olejovými lampádkami, který stojí za oltářem.

5. Na prestol (svatý stůl) se nekladou relikviáře ani květy, ať už přírodní nebo umělé, ani nic, co není potřebné při bohoslužbě. Bohoslužebná kniha (služebník) má ležet na podušce, ne na pultu, pokud neleží na *analoji* (stojícím pultu) z levé strany prestolu.

6. Ikonostas má mít po pravé straně královských dveří ikonu Spasitele a po levé straně ikonu Bohorodičky a podle zvyku mají být umístěné na svých místech i další ikony.

Boční (vedlejší) cerkve a kaple mají mít též své ikonostasy, ale oltáře v nich, pokud nemají své ikonostasy, nepovažujeme za vhodné k bohoslužbám.

7. Do svatyně nemá přístup nikdo kromě kněží, jáhnů, kleriků a posluhujících. Laici, kteří při bohoslužbě neposluhují, nemají ve svatyni být, též i ženy bez ohledu na důvod a příčinu.

8. Diskos má být dostatečně hluboký, má mít vyvýšený okraj a může mít i podstavec.

9. Kadidelnice musí mít krátké řetízky, aby se jí dalo lehce na plný rozmach kadit.

10. Nemají se používat jiná liturgická roucha ani jiné bohoslužebné příkrývky než ty, které se v této knížce osobitně uvádějí ke každé bohoslužbě. Používání zvonečků, varhan nebo harmonií je vyloučené.

2. Všeobecné zásady

11. Malá poklona (malá *metánie*) - při ní se přežehnává, hlava i ramena se trochu sklánějí, ale ruka se nespouští ke kolenům ani na zem. Používá se před nebo po znamení kříže v těchto případech:

- a) Když ti, co přistupují ke svatému stolu, poprvé vstupují do svatyně a vycházejí z ní; ti, kdo konají tuto poklonu, líbají i svatý stůl.
- b) Na začátku každé bohoslužby při slovech: *Blahosloven Boh náš*, nebo když není kněz: *Molitvami svjatych otec*.
- c) Na *Svatyj Bože*, a to třikrát; též: *Krestu Tvojemu poklaňajemsja*.
- d) Na *Priidite, poklonimsja*, a to třikrát.
- e) Na trojité *Alilúja* na konci veršů, a to třikrát.
- f) Když se vzpomínají tři Osoby Nejsvětější Trojice.
- g) Tehdy, když někdo dostává požehnání od kněze.
- h) Když se někdo postaví před královské dveře, aby něco četl nebo zpíval, a když odtud po čtení nebo zpěvu odchází.
- l) Kdykoli někdo prochází kolem sv. oltáře nebo ikonostasu.
- m) Když to předepisují rubriky.

Před čtením sv. evangelia a po jeho skončení se má přežehnout bez sklonění hlavy a ramen.

Jáhen má vzdát čest malým úklonem hlavy a ramen knězi, když vychází ze svatyně před ikonostas na čtení ekteníí nebo když se tam vrací.

12. Velká poklona (velká *metánie*), při níž se dělá na sobě znamení sv. kříže a celým tělem se padne na zem, se koná jen v době Velkého postu - čtyřdesátice a na liturgii *preždeosvjaščenyh darov* - předem posvěcených darů.

13. Modlitby s rozestřenými a pozdvihnutými rukama se konají jen tehdy, když je to jasně předepsané, tedy při modlitbě *Niktože dostojin ot svjazavšichsja plošskimi pochoťmi*, (při Cherubínské písni), při *Hori imijim serdca* a při modlitbě Pána. Při rozestření rukou se nemají lokty opírat o boky, ale ruce samotné se mají volně vznášet vzhůru.

14. Ruce, když se nepředepisuje nic, než je držet, se mohou držet rozličným způsobem: mohou se položit na svatý stůl, držet v nich služebník, spustit je dolů pod felon, složit je na prsa, ale ne tak, aby navzájem zapadaly do sebe.

15. Když jáhen zpívá ektenii, pozdvihuje třemi prsty pravé ruky orár i tehdy, když to není vždy výslovně uvedené v rubrikách; kněz se už může na začátku ektenie začít potichu modlit modlitbu příslušné ektenie.

16. Když jáhen zpívá: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite*, všichni skloní hlavu i ramena.

17. Během sv. liturgie posluhující ve svatyni neklekají, ale věřící, jestliže chtějí, mohou klečet.

18. Když kněz žehná, překládá křížem palec pravé ruky s prsteníkem, ukazovák drží vzpřímený a prostřední prst s malíčkem trochu ohne. Při přijímání požeňání sklánějí všichni hlavy i ramena a přežehnají se.

19. Při otvírání a zavírání dveří ikonostasu a závěsu královských dveří je potřebné zachovat tato všeobecná pravidla:

- a) Jáhenské dveře zůstávají vždy zavřené, s výjimkou případu, že jimi někdo prochází.
- b) Královské dveře se otvírají, když kněz kadí na začátku večerně s celonočním bděním a zavírají se, když se začíná 103. žalm; otvírají se též při všech vchodech na večerni, utreni a liturgii, když se nese evangeliář a na propuštění.
- c) Na utreni se královské dveře otvírají před prokimenem a zavírají se po zvolání *Milostiju i ščedrotami*. Otvírají se i během zpěvu velkého slavosloví a po propuštění se zavírají.
- d) Na svaté liturgii se královské dveře otvírají před malým vchodem a po čtení sv. evangelia se zavírají; znovu se otevírají před velkým vchodem a po něm se zavírají; pak se otvírají po přijímání spolusloužících a jáhna a na konci svaté liturgie se zavírají. Někdy je však možné tyto dveře otvírat a zavírat častěji.
- e) Po celý Světlý (velikonoční) týden zůstávají královské i jáhenské dveře otevřené i při přijímání celebranta.
- f) Během archijerejské bohoslužby jsou královské dveře otevřené po celou dobu.
- g) Závěs královských dveří je odhrnutý po celou večereň i celou utreňu. Na sv. liturgii se odhrne po proskomidii a tak zůstane až do konce malého vchodu; pak se znovu odhrne, když jáhen zvolá: *Dveri, dveri*, a zatahuje se při zvolání *Svjataja svjatym*; pak se odhrne před přijímáním věřících a zůstane odhrnutý až do konce sv. liturgie.

V některých krajích je zvykem otvírat královské dveře a odhrnout závěs od začátku až do konce sv. liturgie sv. Jana Zlatoústého i sv. Bazila Velkého a na liturgii předem posvěcených darů po *Da ispravitsja molitva moja*, též na večerni se po vchodu už nezavírají. Tento zvyk se nesmí zavádět

v jiných krajích, naopak, je třeba dbát, aby si lid všude navykal na přesnější zachovávání obřadu.

20. Kadidlo do kadidelnice klade nejen sám kněz, může to dělat dokonce i posluhující nebo jáhen, ale potom ho dává knězi, aby ho požehnal.

Je chvályhodné, když kněz - a též i jáhen - učiní nejdříve před kaděním s kadidelnicí v pravé ruce znamení kříže a při kadění nějaké osoby nebo věci jí vzdá úctu lehkým úklonem hlavy a ramen.

21. Když kněz poprvé při bohoslužbě žehná kadidlo, modlí se: *Kadilo tebi prinosim*, v dalších případech jen slova: *Blahosloven Boh náš*.

22. Při oblékání a líbání bohoslužebných rouch je potřebné zachovávat předpisy, uvedené na začátku proskomidie (dále čl. 103-106); při jiných bohoslužbách se sice vynechají příslušné modlitby, ale ostatní je potřebné zachovat.

23. Kněz, který má sloužit určitou bohoslužbu, kde si neobléká stichar, si má na dlouhý oděv obléci ještě vrchní oděv, který se řecky nazývá *rason* a slovansky *rjasa*.

24. Nikdo si nesmí obléci roucho určené vyššímu stupni kněžského svěcení, než jaké má sám.

25. Když jáhen pomáhá knězi, postaví se po jeho pravici, není-li výslovně předepsáno něco jiného; když jsou dva jáhni, jeden stojí po jeho pravici, druhý po levici.

26. Není dovolené, aby klerici, kteří ještě nemají jáhenské svěcení, vykonávali jáhenskou službu.

27. To, co kněz nebo jáhen zpívají nahlas, nejsou ostatní spolusloužící kněží povinni modlit se potichu, s výjimkou zvolání, jimiž se zakončují modlitby, nebo když je předepsáno něco jiného.

28. Úplné obřady se vysvětlují v části, v níž se mluví o bohoslužbě s pomocí jednoho jáhna. V jiných částech, kde se mluví o bohoslužbě s pomocí dvou jáhnů, bez pomoci jáhna nebo se spolusloužícími kněžími, se vysvětlují plně jen ty části, které jsou jim vlastní.

II. Řád večerně bez vsenočního

1. S jedním jáhnem

29. Jáhen drží stichar s orárem, přistupuje ke knězi, skloní hlavu a říká: *Blahoslovi, vladyko, stichar s orarem.*

Kněz je požehná slovy: *Blahosloven Boh naš.* Jáhen: *Amiň.* Potom se obléká do sticharu, políbí orár a položí si ho na levé rameno.

30. Kněz si vezme na svůj vrchní oděv epitrachil, který nejdříve požehná. Pak vychází severními dveřmi, postaví se před zavřené královské dveře, dělá malou poklonu a říká: *Blahosloven Boh naš.* Po *Otče naš* říká vzhlas: *Jako tvoje jest cárstvo.*

31. Když se čte 103. žalm, kněz čte před královskými dveřmi potichu večerní (svítilné) modlitby. Po skončení 103. žalmu jáhen vychází severními dveřmi, dělá malou poklonu a začíná: *Mirom Hospodu pomolimsja.*

Kněz se po skončení žalmu vrací do svatyně před svatý stůl a tam pokračuje ve čtení večerních modliteb, pokud je ještě neskončil. Po zvolání: *Jako podobajet* učiní i jáhen malou poklonu, vrací se jižními dveřmi do svatyně a postaví se po pravé straně kněze.

32. Po skončení kafizmy vyjde jáhen severními dveřmi, zpívá malou ektenii a po zvolání kněze *Jako tvoja deržava* dělá malou poklonu a vrací se do svatyně.

33. Když chór začíná zpívat *Hospodi, vozvach*, jáhen bere kadidelnici a potom, když kněz požehná kadidlo, kadí ze čtyř stran prestol, pak zaprestolní ikonu, ikony svatyně a kněze. Potom vyjde ze svatyně severními dveřmi, předstoupí před královské dveře, pokloní se, kadí ikony jižní strany ikonostasu, kde začíná ikonou Spasitele. Potom se znovu pokloní před královskými dveřmi a kadí ikony severní strany, kde začíná ikonou Bohorodičky, pak pravý i levý chór. Věřící okadí ze *soley* a pak se vrací jižními dveřmi do svatyně.

34. Když chór začne zpívat poslední stichiru, kněz obléká felon, který předtím požehnal a políbil. Když se zpívá *Sláva*, přichází s jáhnem před svatý oltář. Tehdy se otvírají královské dveře. Jáhen bere kadidelnici - kterou kněz nejdříve požehnal - a spolu s knězem obchází svatý oltář. Začínají od pravé strany se světloňosi, kteří krácejí před nimi. Vycházejí severními dveřmi.

Zastaví se před královskými dveřmi: světloňosi stojí po stranách, jeden před ikonou Bohorodičky, druhý před ikonou Spasitele, jáhen uprostřed a

za ním kněz. Oba se pokloní. Jáhen drží orár třemi prsty a potichu říká: *Hospodu pomolimsja*. Kněz se tiše modlí: *Blahij čelovikolubče Carju*.

V předvečer Narození Krista a Bohozjevení, pokud případnou na sobotu nebo neděli, bere jáhen během vchodu kromě kadidelnice i evangeliář.

Po modlitbě vchodu ukazuje jáhen orárem na východ a říká knězi: *Blahoslovi, vладыko, svjatyj vchod*. Potom jáhen podává knězi na políbení evangeliář, je-li, a když chór skončí zpěv stichir, postaví se do královských dveří před kněze, udělá kadidelnicí kříž, pozdvihuje evangeliář, je-li, a volá: *Premúdrost' prosti*. Během zpěvu *Svite tichij* vstupují kněz i jáhen do svatyně před svatý stůl a světloňosi se vracejí do svatyně jáhenskými dveřmi. Pak jáhen kadí všechno jako při *Hospodi, vozvach* (viz. čl. 33).

Po kadění a skončení písně přistupuje jáhen ke královským dveřím, dívá se směrem k lidu a zpívá: *Voňmim!* Kněz, obrácený k lidu, žehná: *Mir vsim*. Jáhen: *Premúdrost' voňmim*. Kněz tam zůstává s rukama složenýma křížem na prsou a čeká na konec proklimenu. Pak, jsou-li předepsaná čtení, se pokloní před prestolem a sedne si. Kde je takový zvyk, kněz ihned po zvolání jáhna *Premúdrost' voňmim* jde na jižní stranu od trůnu. Jáhen zůstává u královských dveří a před každým označením čtení volá k lidu: *Premúdrost' a po označení též k lidu Voňmim!*

35. Po ukončení čtení se kněz vrací ke svatému stolu a zavírá královské dveře. Jáhen se ukloní knězi, obejde svatý oltář, vyjde severními dveřmi, postaví se před zavřené královské dveře a zpívá ektenii: *Rcem vsi*. Kněz zpívá *Jako milostiv* a po *Spodobi, Hospodi* zpívá jáhen ektenii: *Ispólnim* a kněz *Jako blah*. Chór: *Tebi, Hospodi*. Když se kněz modlí modlitbu poklony, všichni sklánějí hlavy až do zvolání *Budi deržava cárstvija tvojeho*. Po zvolání se vrací jáhen jižními dveřmi do svatyně.

36. Chór začíná zpívat *stichiry na stichovnách*, pak *Nyni otpuščaješi, Trisvjatoje* a po *Otče náš* kněz zvolá: *Jako tvoje jest' cárstvo*.

Po zpěvu tropárů se otvírají královské dveře, jáhen vychází jižními dveřmi, postaví se před ikonu Spasitele, obrácený tváří k lidu, pozdvihuje třemi prvými prsty pravé ruky orár a zpívá: *Premúdrost'!* Chór: *Blahoslovi!* Kněz: *Syj blahosloven i preproslaven Christos*. Chór: *Amiň. Utverdi, Bože*. Kněz: *Presvjataja Bohorodice, spasi nás*. Chór: *Čestnijšuju Cheruvim*. Kněz obrácený na východ: *Slava tebi, Christe Bože*. Chór: *Slava, I nyni. Hospodi, pomiluj třikrát, Vладыko, blahoslovi!* A kněz, obrácený k lidu v královských dveřích, zpívá propuštění.

2. Se dvěma jáhny

37. Po ukončení 103. žalmu vychází první jáhen severními dveřmi, dělá malou metánii, vzdá čest knězi a zpívá velkou ektenii. Po zvolání kněze: *Jako podobajet* dělá malou poklonu a jižními dveřmi se vrací do svatyně.

38. Po kafizmě vychází druhý jáhen severními dveřmi, zpívá malou ektenii a po zvolání *Jako tvoja deržava* dělá malou metánii a vrací se jižními dveřmi do svatyně.

39. Když chór začíná zpívat: *Hospodi, vozvach*, berou jáhni kadidelnice, naloží kadidlo a přistupují ke knězi. Kněz požehná kadidlo a oni společně kadí oltář, nejdříve zepředu, pak první jáhen pravou stranu a druhý jáhen levou stranu, pak společně od východu, potom zaprestolní ikonu, další ikony svatyně a kněze. Potom vycházejí ze svatyně, první jáhen jižními dveřmi a druhý severními; přicházejí před královské dveře, pokloní se a kadí: první od ikony Spasitele a druhý od ikony Bohorodičky, pak první jáhen pravý chór a druhý levý chór. Lid okadňují ze soley, jeden z pravé a druhý z levé strany; nakonec se vrací do svatyně, první jáhen jižními, druhý severními dveřmi.

40. Když chór začíná poslední stichiru, přichází kněz s jáhny na *Slava* před svatý stůl. Otvírají královské dveře. Jáhni berou kadidelnice - kněz žehná kadidlo - a vycházejí severními dveřmi, nejdříve druhý jáhen, pak první a za ním kněz. První jáhen říká: *Hospodu pomolimsja*, kněz modlitbu vchodu, potom první jáhen, který též, je-li to předepsáno, nese evangeliář, říká, ukazuje orárem na východ: *Blahoslovi, vладыko, svjatyj vchod*, a po požehnutí oba jáhni vcházejí do královských dveří, kde se zastaví: vpředu druhý jáhen a za ním první. Když chór skončí stichiry, první jáhen dělá kadidelnicí znak kříže nebo pozdvihuje evangeliář a volá: *Premúdrost', prosti!* Potom vstupují do svatyně a kadí vše tak jako na *Hospodi, vozvach*. (viz. čl. 39.)

Po okadění a ukončení písně *Svite tichyj* přistupují jáhni ke královským dveřím, dívají se směrem k lidu a první z nich zvolá: *Voňmim!* Kněz: *Mir vsim!* Druhý jáhen: *Premúdrost' voňmim!* Chór zpívá prokimen. Potom, před označením každého čtení, se obrací první jáhen směrem k lidu se zvoláním: *Premúdrost'!*

41. Po čteních se kněz vrací k oltáři, jáhni se pokloní knězi a vycházejí svými dveřmi, totiž druhý jáhen severními dveřmi a první jižními, zastaví se před královskými dveřmi a první zpívá ektenii: *Rcem vsi* a druhý: *Ispolnim*, potom první jáhen: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite* a po zvolání se vrací svými dveřmi do svatyně a postaví se po obou stranách kněze.

42. Po zpěvu tropárů za otevřených královských dveří vycházejí jáhni každý svými dveřmi a postaví se na protilehlých stranách před královské

dveře, jeden zprava a druhý zleva. První jáhen, který stojí vedle ikony Spasitele, se dívá směrem k lidu, pozdvihne orár a zvolá: *Premúdrost'*. Když kněz zpívá propuštění, oba jáhni pozdvihnou orár až do konce propuštění. Pak se vracejí svými dveřmi do svatyně, zavřou královské dveře, udělají malou poklonu před prestolem a svléknou si posvátná roucha.

3. Bez jáhna

43. Kněz, který slouží večereň bez jáhna, dělá a modlí se všechno to, co patří jáhnovi, mimo zvolání: *Hospodu pomolimsja, Blahoslovi* a má na zřeteli toto:

44. Velkou ektenii zpívá před královskými dveřmi a po zvolání se jižními dveřmi vrací do svatyně.

45. Po kafizmě zpívá malou ektenii a na *Hospodi, vozvach* kadí, jak bylo řečeno výše (viz. čl. 33). Po okadění se vrátí jižními dveřmi do svatyně a odevzdá kadidelnici.

46. Na vchod bere kadidelnici nebo evangeliář, jde od pravé strany prestolu a vychází severními dveřmi. Sklání hlavu před královskými dveřmi a modlí se modlitbu vchodu: *Blahij čelovikolubče Carju*, pravou rukou požehná vchod, líbá evangeliář, jestliže ho nese, a pak volá: *Premúdrost', prosti*, a dělá kadidelnici znak kříže nebo pozdvihuje evangeliář a potom se vrací královskými dveřmi do svatyně. Za zpěvu: *Svite tichij* kadí tak, jak je uvedeno výše (viz. čl. 33), vrací se do svatyně a postaví se před svatý stůl.

47. Po písni *Svite tichij* přistupuje ke královským dveřím, dívá se směrem k lidu, volá: *Voňmim!*, žehná lid slovy: *Mir vsim!* a dodává: *Premúdrost' voňmim!* Potom, když se mají číst čtení, obrací se k prestolu a po jeho pravé straně odchází za prestol a před označením každého čtení volá: *Premúdrost'!* a po označení *Voňmim!*

48. Po čteních se vrací ke svatému stolu a zpívá před ním ektenii: *Rcem vsi a Ispolnim*.

49. Po zpěvu tropárů volá sám, obrácený k lidu: *Premúdrost'*, pak se postaví do královských dveří a říká propuštění, jak jsme již uvedli.

4. Při společném sloužení s kněžími

50. Spolusloužící kněží, kteří mají být v sudém počtu, berou před vchodem na své svrchní roucho jen epitrachil a felon a postaví se po stranách svatého oltáře, ale ne zepředu, kde stojí jen hlavní celebrant a jáhni. Postaví se podle své hodnosti nebo roku svého svěcení: první spolusloužící kněz po pravé straně prestolu, druhý po levé, třetí znovu po pravé atd.

51. Všichni, kteří vycházejí na vchod, učiní malou poklonu, vycházejí severními dveřmi, spouštějí felony i ruce dolů a postaví se v dvojité řadě před královskými dveřmi, jeden proti druhému. Hlavní celebrant se po všech postaví doprostřed a sám se modlí modlitbu vchodu.

6	J	5
4		3
2	K	1

Na vchodu

Po zvolání jáhna: *Premúdrost', prosti!* vcházejí všichni za jáhnem královskými dveřmi a zaujmou každý své místo u svatého stolu. Při kadění prestolu jáhnem poodstoupí všichni trochu od oltáře.

52. Zvolání: *Jako milostiv* vyhlašuje hlavní celebrant, jiná zvolání, jako *Jako blah i čelovikoljubec*, může zpívat první spoluvysluhovatel, ale zvolání *Budi deržava cárstvija tvojeho* bere hlavní celebrant. Po propuštění dělají všichni malou poklonu před svatým stolem, odcházejí a svlékají si posvátná roucha.

III. Řád večerně s celonočním bděním

1. S jedním jáhnem

53. Jáhen, drže stichar a orár, přichází ke knězi, nakloní hlavu a říká: *Blahoslovi, vладыko*. Kněz žehná a říká: *Blahosloven Boh náš*. Jáhen: *Amiň*, a obléká si stichar, políbí orár a klade ho na levé rameno.

54. Kněz požehná epitrachil a obleče si ho na svrchní oděv, pak i felon, který požehnal a políbil, a otvírá královské dveře. Jáhen se postaví s hořící svící před královské dveře a zvolá: *Povelite* a jižními dveřmi se vrací do svatyně.

Potom kněz bere kadidelnici, požehná ji a kadí svatý stůl ze čtyř stran, potom zaprestolní ikonu a další ikony ve svatyni, žertveník, ikony ikonostasu, nejdříve z pravé, pak z levé strany, chór a lid, jak je předepsáno. Během kadění jde před ním jáhen se svící. Vraceje se ke královským dveřím, říká potichu: *Hospodi, blahoslovi!*

Potom oba vcházejí do svatyně, jáhen jižními dveřmi a kněz královskými dveřmi, odevzdávají kadidelnici i svíci a kněz před svatým stolem zvolá: *Sláva Svjatij i jedinосуščnij*. Chór: *Amiň. Prijdite, poklonimsja* třikrát. Následuje 103. žalm: *Blahoslovi, duše moja, Hospoda*.

55. Někde je však zvyk, že jáhen se po zvolání: *Povelite* vrací do svatyně, vezme kadidelnici, dostane od kněze požehnání, kadí vše sám a kněz mezitím po celou dobu stojí před oltářem.

56. Kněz zavírá královské dveře, odkládá felon a vychází jen v epitrachilu severními dveřmi před královské dveře, kde čte večerní modlitby. Vše další se dělá tak, jak je uvedené v řádu večerně s jedním jáhnem, až po modlitbu sklonění hlavy.

57. Po zvolání: *Budi deržava cárstvija tvojeho blahoslovenaja* kněz s křížem v ruce a jáhen s kadidelnicí vycházejí severními dveřmi nebo, je-li zvyk, že královské dveře jsou otevřené, kněz vychází královskými dveřmi a jáhen severními dveřmi. Odtud jdou do předsíně nebo, není-li, na místo blízko vchodových dveří chrámu. Vpředu jde chór a světloňoši. Když jáhen přijal požehnání kadidla, kadí svaté ikony, pokud v předsíni jsou, pak kněze, chór a lid. Po ukončení litijních stichir jáhen zpívá nahlas ektenii: *Spasi, Bože, ljudi tvoja*.

Na konci kněz volá: *Uslyši ny, Bože*, a žehná lid: *Mir vsim!* Jáhen volá: *Hlavy vaša*, kněz zvýšeným hlasem přednáší modlitbu: *Vладыko, mnohomilostive* a po jejím skončení se všichni vrací do chrámu k tetrapodu, na kterém je připravených na požehnání pět chlebů, pšenice, víno a olej; kněz a jáhen si stoupnou před tetrapod a světloňoši napravo i

nalevo na protilehlých stranách.

Když se zpívá poslední tropár, jáhen - po přijetí požehnání kadidla - kadí tetrapod ze čtyř stran a potom jen představeného a kněze.

58. Po výzvě jáhna: *Hospodu pomolimsja* a odpovědi chóru: *Hospodi, pomiluj* bere kněz jeden chléb a žehná jím jiné chleby, potom ho odkládá a zvýšeným hlasem se modlí modlitbu: *Hospodi, Isuse Christe, Bože náš*. Když říká slova: *Blahoslovi*, ukazuje pravou rukou na chleby, pšenici, víno a olej.

59. Po ukončení modlitby zpívá chór: *Budi imja Hospodne blahosloveno* a kněz s jáhnem vstupují jižními dveřmi do svatyně nebo kněz královskými dveřmi a jáhen jižními dveřmi a potom čte chór 33. žalm: *Blahoslovju Hospoda až po nelišajetsja vsjakaho blaha*.

Po tom všem se otvírají královské dveře, pokud se ještě neotevřely, a kněz z královských dveří žehná lid slovy: *Blahoslovenie Hospodne na vas*. Chór: *Amiň* a na výzvu jáhna se začne propuštění: *Premúdrost!*, jak je uvedeno na konci večerně bez vsenočního (por. čl. 36).

60. Když se po večerní s vsenočním začíná ihned utřeňa, kněz po zvolání *Blahoslovenie Hospodne na vas* zavírá královské dveře a odkládá felon.

A čtec (předčítatel nebo jednoduše čtenář): *Sláva vo vyšnych Bohu* třikrát, jakož i *Otverzeši* dvakrát a pak *hexapsalmos*.

Kněz vychází severními dveřmi před královské dveře a potichu se modlí ranní modlitby.

2. Se dvěma jáhny

61. Kněz na sebe bere epitrachil a felon a jáhen stichar a orár. Kněz otvírá královské dveře a první jáhen s hořící svíci vychází jižními dveřmi, zastaví se před královskými dveřmi, dělá malou poklonu a zvolá: *Povelite!* a jižními dveřmi se znovu vrátí do svatyně (viz. čl. 54).

Potom kněz, vpředu doprovázený prvním jáhnem, kadí, jak je uvedené, a nakonec polohlasem říká: *Hospodi, blahoslovi*.

Potom se jáhen vrací jižními a kněz královskými dveřmi do svatyně. Kněz před svatým stolem volá: *Sláva, svjatij i jedinосуščnij*. Chór: *Amiň. Priidite, poklonimsja* třikrát a 103. žalm: *Blahoslovi, duše moja, Hospoda*.

Někde je zvyk, že jáhni berou kadidelnice a po požehnání kadidla knězem sami kadí (viz. čl. 55), zatímco kněz stojí před prestolem.

62. Kněz zavírá královské dveře, odkládá felon a jen v epitrachilu vychází severními dveřmi před královské dveře, kde čte večerní modlitby. Vše ostatní se koná tak, jak je uvedené na večerní bez vsenočního s pomocí dvou jáhnů.

63. Po zvolání: *Budi deržava cárstvija tvojeho* vycházejí kněz s křížem v ruce a jáhni s kadidelnicemi severními dveřmi nebo, kde je takový zvyk, že královské dveře jsou otevřeny, kněz vychází královskými dveřmi a jáhni svými dveřmi. Odtud jdou do předsíně nebo, není-li, na místo blízko vchodu do chrámu. Před nimi jde chór a světloňosi. Jáhni po požehnání kadidla od kněze kadí, každý ze své strany, svaté ikony, jestliže v předsíni jsou, kněze, chór a přítomný lid. Po ukončení litijních stichir jáhni střídavě zpívají ektenie:

První jáhen: *Spasi, Bože, ljudi tvoja.*

Druhý jáhen: *Ješče molimsja o svjatijšem vselenštim.*

První jáhen: *Ješče molimsja o preosvjaščenišim archijepiskopi.*

Kněz: *Uslyši ny, Bože. Mir vsim.*

Druhý jáhen: *Hlavy vaša.* A po zvolání se vracejí do chrámu věřících.

64. Když se zpívá propustitelný tropár, kadí jáhni tetrapod ze čtyř stran, a to nejdříve oba zepředu, pak první jáhen jeho pravou stranu a druhý jáhen levou, potom jdou oba za tetrapod a kadí jeho zadní část a nakonec jen představeného a kněze.

65. Před požehnáním chleba volá první jáhen: *Hospodu pomolimsja.*

66. Po ukončení modlitby zpívá chór: *Budi imja Hospodne blahosloveno.* Kněz a první jáhen jižními dveřmi a druhý severními dveřmi - nebo kněz královskými dveřmi, první jáhen jižními a druhý jáhen severními dveřmi - vstupují do svatyně a postaví se před svatý stůl. Chór čte 33. žalm: *Blahoslovju Hospoda až po nelišašja vsjakaho blaha.*

Potom se otevřou královské dveře, pokud nebyly otevřené, a kněz žehná lid: *Blahoslovenie Hospodne na vas.* Chór: *Amiň.* A následuje propuštění, které začíná první jáhen zvoláním: *Premúdrosť!*

3. Bez jáhna

67. Kněz v epitračilu a felonu otvírá královské dveře. Potom kadí ze čtyř stran prestol a všechno ostatní, jak je uvedeno výše (viz. čl. 54). Když se obrací ke královským dveřím, polohlasně říká: *Hospodi, blahoslovi.*

68. Kněz zavírá při čtení 103. žalmu královské dveře, odkládá felon a jen v epitračilu vychází severními dveřmi a před královskými dveřmi čte večerní modlitby (svitilné), tam zpívá i velkou ektenii.

Vše ostatní se koná tak, jak se uvádí v řádu večerně s pomocí jednoho jáhna, jenže zvolání všech ostatních ektenii zpívá kněz před svatým stolem.

69. Po zvolání: *Budi deržava cárstvija tvojeho blahoslovena* kněz vychází s křížem v rukou severními dveřmi nebo, je-li takový zvyk, královskými dveřmi; odtud jde až do předsíně nebo na místo blízko u vchodu do chrámu. Chór a světloňosi přejdou též do předsíně. Kněz bere

kadidelnici, kadí svaté ikony, jestliže v předsíni jsou, chór a přítomný lid. Po ukončení litijních stichir čte sám ektenie. Po skončení se vrací do chrámu a přistupuje k tetrapodu, kadí ho ze čtyř stran a až pak představeného. Vše ostatní se koná tak, jak je uvedeno v řádu večerně s vsenočným s pomocí jednoho jáhna.

4. Při společném sloužení s kněžími

70. Spolusloužící konají vchod a po něm se vracejí k prestolu, jak bylo uvedeno v předcházejícím výkladu večerně bez vsenočního (viz. čl. 51).

Když už udělali malou metáníi, neodcházejí, ale čekají na litii. Zvolání: *Jako milostiv* zpívá hlavní celebrant, jiné - *Jako blah i čelovikolúbec* - může říkat první spolusloužící, na to hlavní celebrant: *Budi država cárstvija tvojeho*.

71. Potom při průvodu na litii dělají všichni před svatou trapézou (svatým stolem) malou poklonu a vycházejí - mladší vpředu - buď severními nebo, je-li takový zvyk, královskými dveřmi, se spuštěnými felony a spuštěnými rukama. V předsíni nebo na místě blízko u vchodu do chrámu se postaví do dvou řad, jeden proti druhému, hlavní celebrant uprostřed za všemi a jáhen nebo jáhni se postaví vedle něho.

světlonoš	světlonoš
6	5
4	3
2	1
celebrant	jáhen

Postavení v předsíni

Jestliže kadí jen jeden jáhen, když okadil ikony v předsíni, pak kadí nejdříve hlavního celebranta, potom spolusloužící po jeho pravé ruce a nakonec ty, kdo stojí po levé ruce hlavního celebranta. Když kadí dva jáhni, každý kadí ty, kteří stojí na jeho straně. Když nejsou jáhni, hlavní celebrant kadí spolusloužící a začíná těmi, kteří stojí po jeho pravé straně.

Zvolání: *Ušlyši ny, Bože, volá hlavní celebrant*.

72. Při svěcení chleba se spolusloužící rozestaví takto:

světlonoš	světlonoš
6	5
4 tetrapod	3
2	1
celebrant	jáhen

Při svěcení chleba

ŘÁD BOHOSLUŽEB

Po posvěcení chleba odcházejí všichni v dvojřadu - vpředu mladší - k ikonostasu a zastaví se před soleou. Celebrant přistupuje ke královským dveřím a žehná lid slovy: *Blahoslovenije Hospodne na vas*. Po propuštění se spolusloužící, mladší vpředu, vracejí do svatyně, dělají malou poklonu před prestolem a odcházejí, pak si svlékají posvátná roucha.

73. Když bezprostředně po večerni následuje utřeňa, neodcházejí spolusloužící po odložení posvátných rouch ze svatyně, ale zůstanou na horním sedadle až do chvíle *Polyjeleje*.

IV. Řád utreně v neděle a svátky

I. S jedním jáhnem

74. Když se nekonalo vsenoční, utreňa se začíná takto:

75. Kněz si bere na svrchní oděv (rjasu) epitrachil, který požeňná, předstoupí před královské dveře a začíná: *Blahosloven Boh náš. Chór: Amiň. Sláva tebi, Bože náš, sláva tebi. Carju nebesnyj. Trisvjatoje. Presvjataja Trojce. Otče náš.* Kněz: *Jako tvoje jest cárstvo.* Chór: *Amiň. Hospodi, pomiluj, dvanáctkrát. Slava. Inyni. Prijdite, poklonimsja, třikrát.* A kněz vchází jižními dveřmi do svatyně, modlí se modlitbu kadidla, bere kadidelnici a kadí ze čtyř stran prestol, zaprestolní ikonu a další ikony svatyně. Potom vychází ze svatyně severními dveřmi, přistupuje ke královským dveřím, pokloní se a kadí ikony jižní strany ikonostasu, počínaje ikonou Spasitele, ikony severní strany, počínaje ikonou Bohorodičky, pak pravý i levý chór. Lid kadí buď ze soley nebo prochází celým chrámem, zatímco se chór modlí 19. žalm: *Uslyšit ťa Hospod' a 20. žalm: Hospodi, siloju tvojeju.* Když chór začíná *Trisvjatoje*, kněz se vrací ke královským dveřím, kadí je a po *Otče náš* zvolá: *Jako tvoje jest cárstvo*, odchází jižními dveřmi do svatyně, postaví se před svatou trapězu a po ukončení zpěvu tropárů: *Spasi, Hospodi, ljudi tvoja* bere ektenii za občanské představitele nebo krále. Po zvolání: *Jako milostiv* chór: *Amiň. Imenem Hospodnim blahoslovi, Otče.* Kněz volá: *Sláva svjatij i jedinосуščnij*, Chór: *Amiň.* Čtec nebo kantor: *Slava vo vyšnych Bohu* třikrát s malými poklonami (metániemi). Potom: *Hospodi, ustni moji otveržeši* dvakrát a čte se hexapsalmos.

76. Během čtení hexapsalmu kněz, který stojí před svatou trapézou, začíná číst ranní modlitby. Po prvních třech žalmech vyjde severními dveřmi, postaví se před královské dveře a dále se modlí ranní modlitby. Po ukončení žalmů odpovídá na čest, kterou mu vzdá jáhen, vejde jižními dveřmi do svatyně a postaví se před svatou trapězu - prestol.

Na konci hexapsalmu jáhen, oblečený do sticharu a oráru, vychází severními dveřmi, vzdá úctu knězi, postaví se na své místo a zpívá velkou ektenii. Kněz zpívá zvolání: *Jako podobajet tebi.* Když chór zpívá *Boh Hospod'*, recituje jáhen stichy (verše) a po malé ektenii se vrací jižními dveřmi do svatyně.

77. Po zpěvu tropárů čte čtec příslušnou kafizmu a po ní čte jáhen před královskými dveřmi malou ektenii a kněz zazpívá zvolání: *Jako tvoja deržava.* Potom čte čtec druhou příslušnou kafizmu a jáhen druhou malou ektenii, kterou kněz zakončí zvoláním: *Jako blah.*

ŘÁD BOHOSLUŽEB

Po zpěvu tropárů *Anhelskij sobor*, pokud je neděle, nebo po velebení, když je svátek, čte jáhen znovu malou ektenii a kněz zpívá zvolání: *Jako blahoslovjsja*.

78. Po stupňové písni se otvírají královské dveře, jáhen k nim přistoupí, dívá se směrem k lidu a volá: *Voňmim!* Kněz, oblečený ve felonu, žehná lid: *Mir vsim!* Jáhen: *Premúdrost', voňmim!* A chór zpívá prokimen. Jáhen: *Hospodu pomolimsja*. Chór: *Hospodi, pomiluj*. A kněz volá: *Jako svjat jesí, Bože náš*. Jáhen kadí prestol ze všech čtyř stran a vše ostatní jako obvykle (viz. čl. 13). Chór zpívá: *Vsjakoje dychanije da chvalit Hospoda*, potom jáhen recituje oba verše a chór opakuje: *Vsjakoje dychanije da chvalit Hospoda*. Nato jáhen volá: *I o spodobitisja nam*. Chór: *Hospodi, pomiluj* třikrát. Kněz bere evangeliář, vychází před královské dveře, zastaví se před nimi na *solei* a klade evangeliář na *analoj* a potom z něj čte, obrácený k lidu. Jáhen: *Premúdrost, prosti, uslyšim svjataho evanhelija*. A kněz požehná: *Mir vsim*. Chór: *I duchovi tvojemu* Kněz: *Ot (jméno) svjataho jevanhelija čtenije*. Jáhen: *Voňmim!* Kněz čte jitřní sv. evangelium.

79. Kněz po přečtení evangelia políbí svrchu zavřený evangeliář a nese ho doprostřed chrámu, položí ho na tetrapod; sám se vrací královskými dveřmi do svatyně; při čemž jáhen čte: *Voskresenije Christovo*, je-li neděle. Čtec nebo kantor 50. žalm: *Pomiluj mja, Bože*.

Po stichirě jáhen čte na svém obvyklém místě: *Spasi, Bože, ljudi tvoja*. Chór: *Hospodi, pomiluj* dvanáctkrát a kněz zpívá zvolání: *Milostiju i ščedrotami*. Chór: *Amiň* a začíná se kánon. Královské dveře se zavírají, pokud nebylo vsenoční.

80. Když bylo vsenoční, kněz po zvolání: *Milostiju* vychází s křížem v rukou královskými dveřmi a jáhen s olejem, posvěceným na večerní, jakož i se štětcem severními dveřmi a oba se postaví po pravé straně tetrapodu. Tam kněz maže olejem ve znaku kříže čela těch, kteří přicházejí políbit evangeliář. Po ukončení myrování se vracejí do svatyně, kněz královskými a jáhen jižními dveřmi, zavírají královské dveře a kněz odkládá felon.

81. Po třetí a šesté písni zpívá jáhen malou ektenii buď před královskými dveřmi nebo u tetrapodu (pokud se myrování ještě neukončilo) a kněz zpívá zvolání buď ze svatyně nebo od tetrapodu. Po odpívání katavaze osmé písni bere jáhen kadidelnici, postaví se před ikonu Bohorodičky a zvolá: *Bohorodicu i Mater svita v pisnech vozveličim*. A vrátí se jižními dveřmi do svatyně, kadí ze čtyř stran prestol i vše ostatní, jak je předepsáno (viz. čl. 33).

Po deváté písni a po *Dostojno jest*, které recituje chór, není-li neděle, a je-li neděle nebo svátek, po odzpívání *irmosu*, zpívá jáhen na svém místě malou ektenii. Kněz volá: *Jako tebe chvalját*. Chór zpívá *svítlen*.

82. Po stichirách na *Chvalite* během *Slava* otvírá jáhen královské dveře. Kněz ve felonu se postaví před prestol; po jeho pravé straně stojí jáhen a po ukončení poslední stichiry kněz, obrácený na východ, hlasitě volá: *Sláva tebi pokazavšemu nam svit*. Hned se zpívá velké slavosloví. Potom se podle zvyku zazpívá i tropár. Kněz s jáhnem, který jde před ním, odnáší evangeliář z tetrapodu do svatyně a klade ho na svatou trapězu.

83. Potom se jáhen postaví na své obvyklé místo a zpívá ektenii: *Pomiluj nas, Bože, a Ispolnim*. Kněz žehná lid a zpívá: *Mir vsim*. Chór: *I duchovi tvojemu*. Jáhen: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite*. Chór: *Tebi, Hospodi*. A kněz potichu recituje modlitbu: *Hospodi svjatyj*, potom vyhlašuje: *Tvoje bo jest*. Následuje propuštění, které začíná jáhen: *Premúdrosť* (viz. čl. 36).

84. Po propuštění čte čtec nebo kantor ihned Čas první: *Prijdite, poklonimsja* třikrát a žalmy. Po *Otče náš* kněz v epitrachilu: *Jako tvoje jest cárstvo*. Čtec zpívá kondak a čtyřicetkrát *Hospodi, pomiluj*. Kněz vychází ze svatyně severními dveřmi a před královskými dveřmi, obrácený tváří na východ, nahlas čte: *Iže na vsjakoje vremja*. Čtec *Hospodi, pomiluj* třikrát. *Sláva, I nyní, Čestnijšuju Cheruvim. Imenem Hospodnim blahoslovi, otče*. Kněz: *Bože, uščedri ny, i blahoslovi ny*. Čtec: *Amiň*. Kněz čte modlitbu *Christe, svite istinnyj. Slava tebi, Christe Bože*. Čtec *Slava, I nyní. Hospodi, pomiluj* (třikrát). *Blahoslovi*. Kněz koná malé propuštění, vrací se do svatyně a odkládá epitrachil.

2. Se dvěma jáhny

85. Ke konci hexapsamu vychází první jáhen severními dveřmi a zpívá velkou ektenii, jakož i verše na *Boh Hospod'* a po malé pokloně se vrací do svatyně jižními dveřmi. Po první kafizmě zpívá druhý jáhen a po druhé kafizmě taktéž první jáhen malou ektenii. Po zpěvu tropárů *Anhelskij sobor* nebo po *Veličanijach* zpívá druhý jáhen stejným způsobem malou ektenii.

Po stupňové písni volá první jáhen *Voňmim!* Kněz *Mir vsim!* Druhý jáhen: *Premúdrosť, voňmim!* První jáhen: *Hospodu pomolimsja*. Oba kadí prestol, ikonostas, chóry a lid, jak je to určeno při večerni s pomocí dvou jáhnů. Na *Vsjakoje dychanie da chvalit Hospoda* zpívá první jáhen první verš a druhý jáhen druhý. První jáhen: *I o spodobitisja nam*. A opět: *Premúdrosť, prosti, uslyšim svjataho evanhelija*. Druhý jáhen: *Voňmim!* První jáhen čte: *Voskresenije Christovo*, je-li neděle, a po stichíře druhý jáhen *Spasi, Bože, ljudi tvoja*.

86. Na myrování věřících vychází s knězem první jáhen a druhý jáhen zpívá po třetí písni a též po šesté písni malou ektenii. Po katavazi osmé písň bere první jáhen kadidelnici, vychází severními dveřmi, postaví se před ikonu Bohorodičky a volá: *Bohorodicu i Mater svita*. Potom se vrací jižními dveřmi do svatyně a spolu s druhým jáhnem kadí prestol a všechno ostatní, jak to už bylo dříve uvedeno (viz. čl. 39), a po okadění se vracejí do svatyně, první jáhen jižními a druhý jáhen severními dveřmi. Po deváté písni zpívá první jáhen malou ektenii.

87. Po stichirách na *Chvalite* se otvírají královské dveře. První jáhen se postaví před prestol po pravé straně kněze a druhý jáhen po levé; po slavosloví dělají všichni malou poklonu a jdou k tetrapodu, kněz bere evangeliář a vrací se s jáhnem do svatyně.

88. Potom jáhni vycházejí a první jáhen zpívá první ektenii: *Pomiluj nas, Bože*, a druhý jáhen: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite*. A následuje propuštění, které začíná první jáhen slovy: *Premúdrost!*

3. Bez jáhna

89. Kněz, který slouží utreňu bez jáhna, dělá a zpívá vše, co náleží jáhnovi, má však na paměti tyto skutečnosti:

90. Po ukončení hexapsalmu se nevrací do svatyně, ale zůstává stát před královskými dveřmi, zpívá velkou ektenii se zvoláním *Jako podobajet*. Taktéž když chór zpívá *Boh Hospod'*, zpívá kněz verše. Po jejich ukončení dělá malou poklonu a jižními dveřmi se vrací do svatyně.

Musí se však poznamenat, že pokud kněz nestačí přečíst všechny utreňové modlitby před ikonostasem, může je dokončit ve svatyni během čtení kafizmy. Po prokimeniu zpívá kněz sám: *Hospodu pomolimsja*, recituje verše na *Vsjakoje dychanije da chvalit Hospoda*, před čtením ze sv. evangelia vyzývá *Voňmim* a po čtení ze sv. evangelia zpívá *Voskresenie Christovo...*

Po třetí a šesté písni kánonu zpívá malé ektenie a zvolání od prestolu nebo z místa, kde uděloval myrování. Po ukončení myrování se vrací královskými dveřmi do svatyně a svléká si felon.

91. Po katavazi osmé písň vychází severními dveřmi, postaví se před ikonu Bohorodičky a volá: *Bohorodicu i Mater svita*, potom kadí podle předpisu (viz. čl. 33). Po okadění se vrací jižními dveřmi do svatyně, zpívá malou ektenii a zvolání.

92. Po stichirách na *Chvalite*, na *Sláva* si obléká felon, otevře královské dveře a po poslední stichiře (sloze) zvolá: *Sláva tebi, pokazavšemu nam svit*. Ostatní je tak, jak to už bylo uvedeno (viz. čl. 82-83).

93. Po propuštění kněz zavírá královské dveře, svléká si felon a čte se první čas.

4. Při společném sloužení s kněžími

94. Spolusloužící kněží v sudém počtu si během čtení kafizmy berou na rjasu epitrachil a felon a stojí na bocích svatě trapézy jako na večerni (viz. čl. 50). Při zpívání *Polyjeleje* vycházejí po malé pokloně všichni královskými dveřmi, spustí felon a ruce dolů. Nejdříve jdou mladší. Dva první nesou ikonu svátku nebo svatého a kladou ji na tetrapod. Celebranti se postaví po bocích tetrapodu do dvou řad, první proti druhému, při čemž hlavní celebrant stojí uprostřed před tetrapodem a po jeho pravé ruce je jáhen.

95. Tehdy všichni zpívají *Veličanie*. Když chór opakuje *Veličanie*, kněz, před nímž jde jáhen s hořící svící, kadí ze čtyř stran ikonu svátku nebo svatého na tetrapodu, svatý stůl, svatyni, ikonostas, spolusloužící kněze, oba chóry, lid a ještě jednou ikonu svátku, ale jen zepředu. Jestliže se však obvyklé kadění koná před čtením ze sv. evangelia, tehdy během *Veličajem ťa* kadí kněz jen ikonu. Chór: *Slava* a znovu: *Veličajem ťa*. Nakonec celebrant a spolusloužící ještě jednou zpívají *Veličanie*.

světloňoš	světloňoš
6	5
4	3
2	1
celebrant jáhen	

Postavení během Veličání

96. Po veličání se vracejí všichni, mladší vpředu, královskými dveřmi do svatyně před prestol. Po čtení ze sv. evangelia všichni dělají malou poklonu, odcházejí a svlékají se z rouch.

V. Řád božské liturgie sv. Jana Zlatoústého a sv. Bazila Velkého

I. S jedním jáhnem

97. Podle prastarého zvyku Východní církve se může na tomtéž prestolu sloužit jen jedna sv. liturgie za den. Avšak od tohoto pravidla je možno upustit, pokud je potřebné ve prospěch věřících božskou liturgií opakovat. Když je ve farnosti jeden nebo více chrámů, tehdy se koná slavnostnější sv. liturgii v hlavní svatyni, ostatní liturgie je vhodné sloužit raději v jiných svatyních.

98. Eucharistický chléb nemusí být bezpodmínečně upečený téhož dne, kdy se přináší převať oběť. Jednou upečený chléb je možno ponechat na několik dní a používat ho při vícerych liturgiích, jen pokud se nad ním a nad částicemi zachovají všechny obřady proskomidie, totiž ty, při nichž se vyřezává beránek a částice podle předpisů. Též není nevyhnutelné používat vždy pět prosfor, ale beránek a všechny částice se mohou vyřezat z jednoho a téhož chleba. Zvyk používat pět prosfor je možné praktikovat tehdy, pokud se to už vžilo, při sloužení slavnostnějších liturgií.

99. Kněz, který chce vykonat svatou oběť, je především povinný smířit se se všemi a nemít nic proti nikomu, chránit podle možnosti své srdce před zlými myšlenkami a již v předvečer být zdrženlivý, zachovat půst až do doby svatě liturgie a připravit se modlitbami na přinášení sv. oběti.

100. Kněz jde v určené době do chrámu a spolu s jáhnem se před královskými dveřmi třikrát pokloní směrem na východ.

Jáhen se potom modlí skličěným hlasem: *Blahoslovi, vladyko*. Kněz: *Blahosloven Boh naš*. Jáhen: *Amiň*. Jáhen se začíná modlit: *Slava tebi, Bože naš. Carju nebesnyj. Svjatyj Bože třikrát. Slava I nyní. Hospodi, pomiluj třikrát. Slava. I nyní. Otče naš*. Kněz: *Jako tvoje jest' cárstvo*. Jáhen: *Amiň*. Potom se modlí společně: *Pomiluj nas, Hospodi, pomiluj nas*. Slava, *Hospodi, pomiluj nas*. I nyní: *Miloserdija dveri*.

Přistupují k ikoně Spasitele, vzdají jí čest malou poklonou (metání) políbí ji a modlí se: *Prečistomu obrazu tvojemu*. Nato dělají poklonu před královskými dveřmi a stejným způsobem vzdají čest ikoně Bohorodičky, políbí ji a modlí se tropár: *Miloserdija sušči istočnik*.

101. Potom se kněz i jáhen vrátí před královské dveře, skloní hlavy a kněz se modlí: *Hospodi, nizposli ruku tvoju*. Po ní se kněz i jáhen pokloní pravému i levému chóru a odcházejí do svatyně - kněz jižními a jáhen severními dveřmi - a modlí se: *Vnidu v dom Tvoj*.

102. Když vešli do svatyně, dělají tři malé poklony (metanie) před svatou trapézou a políbí - kněz evangeliář a jáhen svatou trapézu, a je-li takový zvyk, oba i příruční kříž na prestole. Když přijdou na místo, kde se nacházejí posvátná roucha, každý z nich bere do rukou svůj stichar, dělá tři malé metanie směrem k východu a modlí se: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu.*

103. Pak jáhen přistoupí ke knězi, v pravé ruce drží stichar s orárem a narukávníky, skloní hlavu a říká: *Blahoslovi, vладыko.* Kněz žehná a říká: *Blahosloven Boh naš.* Jáhen: *Amiň.*

104. Pak jáhen odchází a někde ve svatyni si obléká stichar a takto se modlí: *Vozradujetsja duša moja,* líbá orár, a když si obléká narukávník na pravou ruku, říká: *Desnica tvoja,* a na levou: *Ruci tvoji.* Potom odchází k žertveníku, rozkládá iliton, postaví diskos na levou stranu a kalich na pravou stranu, připraví též kopí, hvězdu, příkrývky nebo pokrývky a utěrky používané při svaté oběti.

105. Kněz se obléká v pravé části svatyně takto: Vezme stichar do levé ruky, dělá směrem na východ tři malé poklony, jak je uvedeno výše, žehná ho a říká: *Blahosloven Boh naš.* Potom si ho obléká a říká: *Vozradujetsja duša moja.* Když vzal epitrachil a požehnal ho, obléká ho se slovy: *Blahosloven Boh, izlivajaj blahodat' svoju.* Když vzal pás, opáše se jím a říká: *Blahosloven Boh, prepojasujaj mja.* Když si navléká narukávníky, říká u pravé ruky: *Desnica tvoja* a u levé ruky: *Ruci tvoji,* potom si bere nabeďerník, pokud ho nosí, požehná a políbí ho, zavěsí si ho nad pravé koleno a říká: *Prepojaši meč tvoj.* Potom bere a žehná felon, políbí ho a říká: *Svjaščenici tvoji, Hospodi.*

106. Oblékat se je možno i v zákristii.

107. Takto oblečení do posvátných rouch přistoupí kněz i jáhen k žertveníku, kde si umývají ruce, a říkají: *Umyju v nepovinných.*

108. Nakonec před žertveníkem dělají tři malé poklony a říkají: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu. Iskupil ny jesi.* A jáhen říká: *Blahoslovi, vладыko.* Kněz začíná: *Blahosloven Boh naš.* Jáhen: *Amiň.*

Potom kněz bere do levé ruky prosforu a do pravé ruky posvátné kopí, dělá třikrát znak kříže nad pečeti prosfory, třikrát říká: *Vo vospominanije Hospoda i Boha* a ihned vbodne kopí do pravé strany pečeti, krájí prosforu a říká: *Jako ovca na zakolenie vedesja.* A do levé strany: *I jako ahnec neporočen.* Do horní strany pečeti: *Vo smireniji jeho.* A do dolní: *Rod že jeho.* Jáhen se zbožně dívá na toto tajemství a po každém krájení říká: *Hospodu pomolimsja,* při čemž drží orár v pravé ruce. Potom řekne: *Vozmi, Vладыko.* A kněz vbodne posvátné kopí do dolní části pravé strany svatého chleba, vyřezává posvátný chléb a říká: *Jako vzemletsja od zemli život jeho.* Pak ho postaví na posvátném diskosu naznak a po výzvě jáhna: *Požří,*

vладыко, zařezává do něj v podobě kříže se slovy: *Žřetsja Ahnec Božij*. Pak obrací chléb na druhou stranu, která má pečetní kříž. Jáhen řekne: *Probodi, vладыко*. Kněz probodne kopím posvátný chléb v horním levém rohu, kde jsou vytištěna písmena IC a říká: *Jedin od vojin*.

109. Jáhen bere nádobky s vínem a vodou a říká knězi: *Blahoslovi, vладыко*. Po požehnání vlévá víno s trochou vody do posvátného kalicha; to dělá kněz nebo jáhen v souladu s platnými předpisy.

110. Pak kněz bere do ruky druhou prosforu – jestliže však druhá nebo další prosfory nejsou, dokončí předepsané liturgické úkony na jedné prosfoře a říká: *V čest' i pamjat'*. Vezme částici, položí ji z levé strany posvátného chleba blízko k jeho středu a říká: *Predsta Carica*.

111. Potom vezme třetí prosforu a říká: *Čestnych, nebesnych*, vezme první částici, položí ji z pravé strany posvátného chleba, začínaje tak první řadu. Potom říká: *Čestnaho slavnaho proroka, predteči* a vyřezanou částici klade pod první. Potom znovu říká: *Svjatych slavnych* a klade třetí částici pod druhou, zakončuje tak první řadu. Pak říká: *Iže ve svjatyh otec našich* a vyřezanou čtvrtou částici klade vedle první, začínaje tak druhou řadu. Potom znovu říká: *Svjataho apostola, pervomučenika* a vyřezanou pátou částici klade pod první, kterou začíná druhá řada. Potom říká: *Prepodobnych i bohonosnych*, a vyřezává šestou částici, kterou položí pod druhou, aby završil druhou řadu. Potom zas říká: *Svjatych i čudotvorcev bezsrebrenik*. A vyřezanou sedmou částici klade nahoru, začínaje tak třetí řadu. Potom znovu říká: *Svjatych i pravednych bohootec* a klade osmou částici pod první v třetí řadě. Vyřezává i devátou částici, říká: *Svjataho (jméno) i vsich svjatyh*, klade ji na konec třetí řady, a tak ji uzavírá.

112. Potom bere čtvrtou prosforu a říká: *Pomjani, Vladyko čelovikoljubče, svjatijšaho*, a vyřezanou částici klade pod posvátný chléb. Potom připomíná podle jména živé, které chce, a při každém jménu bere jednu částici se slovy: *Pomjani, Hospodi (jméno)*.

113. Nakonec bere pátou prosforu, vzpomíná biskupa, který ho vysvětil, a jmenovitě zesnulé, které chce, při každém jméně bere částici a říká: *Pomjani, Hospodi (jméno)*. Potom říká: *I vsich v nadeždi voskresenija* a vyřezává částici. Potom řekne: *Pomjani, Hospodi, po mnohym ščedrotam tvojim* a vyřeže částici. Je třeba poznamenat, že je zde možné dodat i jiné částice za živé a zesnulé až do velkého vchodu. (viz. čl. 192).

114. Částice na diskosu pod svatým chlebem srovná tak, aby byly pohromadě a aby ani jedna z nich nespadla.

115. Jáhen bere kadidelnici, naloží do ní kadidlo a říká knězi: *Blahoslovi, vladyko*. A hned znovu říká: *Hospodu pomolimsja*. Kněz požehná kadidlo a recituje modlitbu kadidla: *Kadilo tebi prinosim*.

Jáhen: *Hospodu pomolimsja*. Kněz chvíli podrží hvězdu nad kadidelnicí a potom ji postaví nad svatý chléb, při čemž říká: *I prišedše zvizda*.

Jáhen: *Hospodu pomolimsja*. Kněz bere první příkrývku a po okadění jí pokryje svatý chléb a diskos, při čemž říká: *Hospod' vocarisja*.

Jáhen: *Hospodu pomolimsja*. *Pokryj, vladyko*. Kněz dělá totéž s druhou příkrývkou, pokryje jí svatý kalich a říká: *Pokryj nebesa*.

Jáhen: *Hospodu pomolimsja*. *Pokryj, vladyko*. Kněz stejným způsobem bere a nechává okadit třetí příkrývku, tzv. aer - vozduch, pokryje jím diskos a kalich a říká: *Pokryj nas krovom*. Potom kněz vezme kadidelnici, kadí žertveník, sklóní se spolu s jáhnem a říká: *Blahosloven Boh naš*. A jáhen odpovídá: *Vsehda, nyní i prisno*. Kněz odevzdá kadidelnici jáhnovi ihned nebo až po modlitbě obětování.

116. Tehdy jáhen říká: *O predloženych čestnych darich*. A kněz se modlí modlitbu obětování, při čemž se nežehná: *Bože, Bože naš*. A potom následuje propuštění: *Slava tebi, Christe Bože*. Jáhen: *Slava. I nyní. Hospodi, pomiluj* třikrát. *Blahoslovi*.

Je-li neděle, kněz se modlí propuštění takto: *Voskresij iz mertvych*. Není-li neděle, takto: *Christos, istinnyj Boh naš*. Jáhen: *Amiň*.

117. Po ukončení proskomidie předstoupí kněz před svatou trapézu (svatý stůl) a jáhen kadí žertveník na způsob kříže, potom ze čtyř stran svatý stůl, při čemž potichu říká: *Vo hrobi a 50. žalm* a potom kadí zaprestolní ikonu. Nato vychází ze svatyně severními dveřmi, přijde před královské dveře, ukloní se před nimi, kadí ikony jižní strany ikonostasu, kde začíná ikonou Spasitele, pak ikony severní strany, kde začíná ikonou Bohorodičky, a nakonec pravý a levý chór. Věřící kadí buď ze soley nebo, je-li takový zvyk, přechází chrámem až po jeho vchod. Potom se vrátí severními dveřmi do svatyně, ještě jednou kadí prestol jen zepředu a též i celebrujícího kněze.

118. Potom odevzdá kadidelnici cerkovníkovi a sám se postaví po pravé straně kněze. Spolu s knězem říká před svatým oltářem: *Carju nebesnyj*. Potom dělá tři malé poklony a říká: *Slava vo vyšnych Bohu*, dvakrát, *Hospodi, ustni moji otveržeši*, jednou. Potom kněz políbí evangeliář a jáhen svatou trapézu.

Potom jáhen sklóní před knězem hlavu a držíc třemi prsty pravé ruky orár, říká: *Vremja ježe sotvoriti Hospodevi*. Kněz ho žehná svatým křížem a říká: *Blahosloven Boh naš* a jáhen: *Pomolisja o mni, vladyko*. Kněz: *Da*

ispravít Hospod' stopy tvoja. A jáhen znovu: Pomjani mja, Vladyko svjatyj. Kněz: Da pomjanet t'á Hospod' Boh. Jáhen: Amiň.

Jáhen dělá malou poklonu a drže prvními třemi prsty pravé ruky orár, vychází severními dveřmi, protože královské dveře jsou až po vchod zavřeny. Postaví se na své místo před královské dveře, zbožně dělá tři malé poklony a potichu říká: *Hospodi, ustni moji otveržeši*. Potom zdvihá pravou rukou konec oráru a nahlas zvolá: *Blahoslovi, vladyko*.

119. A kněz, který stojí uprostřed před svatou trapézou, dělá nad ní svatým evangeliem znak kříže a hlasitě začíná: *Blahosloveno cárstvo*. Chór: *Amiň*. Jáhen zpívá velkou ektenii: *Mirom Hospodu pomolimsja*. A kněz se potichu modlí modlitbu první antifony: *Hospodi, Bože náš*. Zvolání: *Jako podobajet tebi*. Chór: *Amiň*.

Zpěváci zpívají první antifonu nebo první izobrazitelný žalm. Jáhen dělá malou poklonu, odchází ze svého místa a postaví se před ikonu Spasitele, při čemž drží orár třemi prsty pravé ruky.

120. Po ukončení antifony se jáhen vrátí na své místo, dělá malou poklonu a říká: *Paki i paki*. A kněz se potichu modlí modlitbu druhé antifony: *Hospodi, Bože náš, spasi ljudi tvoja*. Zvolání: *Jako tvoja deržava*. Chór: *Amiň*.

Zpěváci zpívají druhou antifonu nebo izobrazitelný žalm. Jáhen se ukloní a postaví se před ikonu Bohorodičky. Po druhé antifoně zpívá chór: *Slava, I nyní, Jedinorodnyj Syne*. Kněz neříká nic a na „voplotivisja“ se neklaní.

121. Po ukončení *Jedinorodnyj* se jáhen znovu vrátí na obvyklé místo a zpívá: *Paki i paki*. A kněz se potichu modlí modlitbu třetí antifony: *Iže obščija sija*. Zvolání: *Jako blah*. Chór: *Amiň*. Jáhen se vrací do svatyně jižními dveřmi. Potom se otvírají královské dveře.

122. Zpěváci zpívají třetí antifonu nebo, je-li neděle, blahoslavenství. Když zpěváci dojdou ke *Slava*, kněz i jáhen, kteří stojí před svatou trapézou, dělají tři malé poklony. Tehdy kněz vezme svaté evangelium a podá ho jáhnovi, nechává felon splynout dolů a z pravé strany obejdou oba svatou trapézu, vyjdou severními dveřmi - před nimi jdou světloňoši - a konají malý vchod. Když přijdou ke královským dveřím, světloňoši se postaví na protilehlé strany, jeden vedle ikony Bohorodičky a druhý vedle ikony Spasitele, kněz se postaví uprostřed a jáhen trochu dopředu před ním po pravé straně; oba skloní hlavu a jáhen říká tichým hlasem: *Hospodu pomolimsja* a kněz se potichu modlí modlitbu vchodu: *Vladyko Hospodi, Bože náš*.

Po ukončení modlitby drží jáhen třemi prsty orár, ukazuje pravou rukou na východ a tichým hlasem říká knězi: *Blahoslovi, vladyko, svatyj vchod*.

Kněz žehná směrem na východ a říká: *Blahosloven vchod*. Tu jáhen podá knězi svaté evangelium na políbení. Když se skončí poslední verš antifony nebo blahoslavenství, postaví se jáhen doprostřed, stojí před knězem, pozdvihuje a ukazuje sv. evangelium, při čemž nahlas volá: *Premudrost' prosti*. Potom vejdou do svatyně a jáhen klade sv. evangelium na oltář. Světloňoši dělají společně poklonu před královskými dveřmi a vracejí se na své místo. Zpěváci zpívají: *Prijdite, poklonimsja*, a je-li neděle: *Voskresyj iz mértvych*. Potom následují příslušné tropáry.

123. Kněz se potichu modlí k Trojsvatému: *Bože svjatyj*. Když zpěváci dojdou k poslednímu tropáru, jáhen skloní hlavu před knězem, drží třemi prsty v rukou orár a říká: *Blahoslovi, vладыko, vremja Trisvjataho*. Kněz ho požehná a volá: *Jako svjat jesi, Bože náš*. Jáhen odchází do svatých dveří a obrácen k lidu, s pozdvihnutým koncem oráru ve třech prstech pravé ruky, nahlas volá: *I vo viki vikov*. Chór: *Amiň*.

Během zpěvu Trojsvatého se kněz i jáhen modlí totéž a dělají též před svatou trapézou tři malé poklony.

124. Potom jáhen říká knězi: *Poveli, vладыko*. A odchází k hornímu sedadlu. Kněz po cestě říká: *Blahosloven hrjadyj*. Jáhen *Blahoslovi, vладыko*. A kněz: *Blahosloven jesi na prestoli*. Požehná horní stolec. Je třeba poznamenat, že kněz nemá vystupovat k hornímu stolci ani na něm sedět, ale má sedět z jižní strany horního stolce.

125. Po ukončení Trojsvatého přistupuje jáhen ke svatým dveřím, drží třemi prsty pravé ruky pozdvihnutý orár a volá: *Voňmim!* A kněz žehná lid a říká: *Mir vsim!* A jáhen znovu: *Premúdrost' voňmim!* a vrací se zpět ke knězi. Chór zpívá prokimen - Davidův žalm. Potom jáhen: *Premúdrost'!* A čtec, oblečený do sticharu, stojí uprostřed chrámu před soleou a čte označení listu Apoštola, který se bude číst, nebo Skutků apoštolských. A jáhen znovu: *Voňmim!* Po ukončení čtení z Apoštola říká kněz: *Mir ti*. Jáhen: *Premúdrost' voňmim!* Chór: *Alilúja* se stichy - verši.

126. Během zpěvu *Alilúja* vezme jáhen kadidelnici, naloží kadidlo, přistoupí ke knězi a říká: *Blahoslovi, vладыko, kadidlo*. Když od kněze dostal požehnání slovy: *Blahosloven Boh*, kadí dokola svatou trapézu, celou svatyni, kněze, ikony svatyně, ikony ikonostasu, oba chóry a lid. Kněz stojí před svatou trapézou, potichu se modlí modlitbu před sv. evangeliem: *Vozsijaj v serdcach našich*. Jáhen odevzdá kadidelnici, přistoupí ke knězi, skloní před ním hlavu, drží v prstech orár, ukazuje na svatý evangeliář a nahlas volá: *Blahoslovi, vладыko, blahovistitelá svjataho Apostola*. Kněz ho žehná a volá: *Boh molitvami* a odevzdá mu svatý evangeliář. Jáhen odpovídá: *Amiň*. Pak se pokloní sv. evangeliu, vezme ho a vychází svatými dveřmi. Postaví se na ambon nebo před svaté dveře,

kde na označeném místě položí svatý evangeliář na analog, a obrácený k lidu čte evangelium.

Kněz stojí před prestolem, dívá se na západ a volá: *Premudrosť prosti, uslyšim svjataho jevanhelija*. Potom žehná: *Mir vsim*. Chór: *I duchovi tvojemu*. Jáhen: *Ot (jméno) svjataho jevanhelia čtenije*. Chór: *Slava tebi, Hospodi, slava tebi*. Kněz: *Voňmim*.

Po přečtení svatého evangelia říká kněz jáhnovi: *Mir ti, blahovistvujuščemu*. Chór: *Slava tebi, Hospodi, slava tebi*. Jáhen přichází až ke královským dveřím a odevzdá knězi zavřený evangeliář. Kněz políbí svatý evangeliář a postaví ho uprostřed prestolu před kivot (bohostánek), případně ho položí na pravou stranu svaté trapézy. Královské dveře se znovu zavírají.

127. Jáhen se postaví na obvyklé místo a začíná: *Rcem vsi*. Kněz se modlí tichou modlitbu: *Hospodi, Bože naš*. Zvolání: *Jako milostiv*. Chór: *Amiň*. Potom jáhen: *Pomolitesja, ohlašenniji*. Kněz se potichu modlí za katechumeny: *Hospodi, Bože naš*. Zvolání: *Da i tiji s nami*. Chór: *Amiň*. A kněz rozprostírá iliton. Jáhen volá: *Jelici ohlašenniji izidite: Jelici ohlašenniji, izidite: Da nikto od ohlašennyh, jelici virniji*.

128. Kněz se potichu modlí první modlitbu věřících: *Blahodarim ta*.

Jáhen: *Zastupi, spasi, pomiluj*. Chór: *Hospodi, pomiluj*.

Jáhen: *Premúdrost'!* Zvolání: *Jako podobajet tebi*. Chór: *Amiň*.

Jáhen: *Paki i paki*. Kněz se potichu modlí druhou modlitbu věřících: *Paki i mnohaždi*.

Jáhen: *Zastupi, spasi, pomiluj*. Chór: *Hospodi, pomiluj*. Jáhen: *Premúdrost' a vejde do svatyně jižními dveřmi*.

Kněz se neobrací k lidu a volá: *Jako da pod deržavoju tvojeju*. Chór: *Amiň*.

A otvírají se královské dveře.

129. Během zpěvu Cherubínské písně bere jáhen kadidelnici, naloží do ní kadidlo, přistoupí ke knězi a říká: *Blahoslovi, vладыko, kadidlo, přijme požehnání: Blahosloven Boh*, modlí se *50. žalm* a kadí dokola prestol, zaprestolní ikonu, žertveník, ikony ikonostasu, oba chóry a lid. Nakonec se jižními dveřmi vrátí k prestolu a okadí kněze. Kněz pozdvihne ruce vzhůru a potichu se modlí modlitbu: *Nikože dostojin*.

Po okadění se jáhen postaví z pravé strany kněze a drží kadidelnici prsteníkem levé ruky. Kněz společně s jáhnem pozdvihnou ruce vzhůru a modlí se třikrát Cherubínskou píseň a pokaždé dělají malou poklonu.

Potom, kde je takový zvyk, kněz i jáhen políbí svatou trapézu, a jestliže chtějí, i příruční kříž, načež jdou přímo k proskomidijnímu stolu - žertveníku, kde kněz přebere kadidelnici, kadí křížem svaté dary a potichu

se modlí: *Bože, milostiv budi mni hřišnomu*, odevzdá kadidelnici jáhnovi, který ji drží jedním prstem pravé ruky. Potom říká jáhen knězi: *Vozmi, vладыko*. A kněz bere velkou příkrývku, nazývanou aer, vzduch, klade ji na levé rameno jáhna se slovy: *Vozdvižite ruky vaša*.

Nato kněz bere svatý diskos, přikrytý malou pokrývkou, a opatrně a zbožně ho postaví na hlavu jáhna. Jáhen drží konec oráru v levé ruce a diskos drží oběma rukama na hlavě. Kněz bere do rukou kalich, přikrytý malou příkrývkou, drží ho před sebou a takto oba vycházejí severními dveřmi a před nimi jdou světloňoši. Světloňoši přijdou až ke královským dveřím a postaví se po obou stranách.

Když jáhen vychází, volá: *Vsich vas* a vchází královskými dveřmi do svatyně, kde po pravé straně očekává kněze. Po jáhnovi volá kněz: *Svjatijšaho, vselenskaho* a před královskými dveřmi zpívá: *Vsich vas* a obrací se k lidu. Nakonec vchází do svatyně. Chór: *Amiň* a zpívá: *Jako da carja vsich podimen*.

130. Kněz vstupuje královskými dveřmi k prestolu, položí svatý kalich na prestol, potom bere od jáhna svatý diskos a klade ho na prestol nalevo od kalicha. Potom sejme malé příkrývky z diskosu a kalicha a klade je na prestol. Velkou příkrývku, nazvanou aer, kterou kněz sejme z jáhnova ramena, nechá okadit a potom jí přikryje svaté dary a říká: *Blahoobraznyj Josif*. Potom vezme kadidelnici z rukou jáhna, kadí svaté dary ve znamení kříže se slovy: *Ublaži, Hospodi*. Během této modlitby se zavírají královské dveře a světloňoši, kteří společně dělali poklonu před královskými dveřmi, odcházejí na svá místa.

131. Když kněz odevzdá kadidelnici, nechá splynout felon dolů, nakloní hlavu a říká jáhnovi: *Pomjani mja, brate i sosluzitelju*. Jáhen mu odpovídá: *Da pomjanet Hospod' Boh svjaščenstvo tvoje*. Kněz na to: *Pomolišja o mni, sosluzitelju moj*. Jáhen skloní hlavu a s orárem ve třech prstech ruky říká knězi: *Duch Svjatyj najdet na ta*. Kněz: *Tojže Duch*. Tehdy jáhen říká knězi: *Pomjani mňa, vладыko svjatyj*. Kněz: *Da pomjanet ta Hospod' Boh*. Jáhen: *Amiň*.

132. Jáhen se ukloní knězi, vyjde severními dveřmi a postaví se na obvyklém místě před ikonostasem a zpívá: *Ispolnim*. Kněz čte potichu modlitbu obětování po položení Božích darů na svatou trapézu: *Hospodi, Bože vsederžitelju*. Zvolání: *Ščedrotami*. Chór: *Amiň*. Kněz se obrací k lidu a žehná: *Mir vsim*. Chór: *I duchovi tvojemu*. Jáhen: *Vozljubim druh druha*.

Kněz dělá tři malé poklony a třikrát potichu říká: *Vozljublju ta, Hospodi*. Pak políbí svaté dary tak, jak jsou zakryté, nejdříve svatý diskos, potom kalich a nakonec okraj prestolu před sebou. Jáhen dělá na svém

místě též tři malé poklony, líbá svůj orár tam, kde je na něm zobrazený kříž, a volá: *Dveri, dveri*.

Kněz zdvihne velkou příkrývku - vozduch - a drží ji nad svatými dary a spolu s lidem recituje symbol víry: *Viruju vo jedinaho Boha*, při slovech „*i voplotivšahosja*“ však nedělá žádnou poklonu a nakonec políbí vozduch a odloží ho na obvyklé místo na prestole.

133. Jáhen: *Stanim dobri*. Chór: *Milost' mira*. Jáhen dělá malou poklonu a vchází jižními dveřmi do svatyně, postaví se po pravém boku kněze, a je-li třeba, bere ripidu a zbožně jí pohybuje nad svatými dary. Když není ovívadlo, dělá to malou složenou příkrývkou. Kněz při slovech *Blahodat' Hospoda* žehná lid. Chór: *I so duchom tvojim*. Kněz se obrací na východ, pozdvihuje ruce a volá: *Hori imijim serdca!* Chór: *Imamy ko Hospodu*. Potom kněz složí ruce na hrud'; nachýlí se nad svatou trapézou a říká: *Blahodarim Hospoda*. Chór: *Dostojno i pravedno jest'*. Kněz potichu odřikává modlitbu: *Dostojno i pravedno ta piti*. Zvolání: *Pobidnuju pisň*. Pak jáhen přistoupí z levé strany, vezme do pravé ruky svatou hvězdu, dotkne se jí nahoře, dole, z levé i z pravé strany svatého diskosu a takto nad ním dělá znak svatého kříže. Potom ji políbí a odloží na svatý prestol. V době, kdy chór zpívá: *Svjat, svjat, svjat*, kněz na sobě nedělá znak sv. kříže hvězdou.

134. Potom jáhen přechází na pravou stranu od kněze, a když je to třeba, bere do rukou ripidu nebo malou příkrývku a mlčky, velmi pozorně a uctivě jí mává nad svatými dary.

Kněz se potichu modlí modlitbu: *So simi i my blažennymi silami, Vladyko čelovikoljubče*. Při slovech: *Prijem chlib vo svjatija svoja i prečistyja i neporočnyja ruky, blahodariv i blahosloviv* nebere do rukou svatý diskos a nezdvíhá ho, ale jen jednou ho žehná.

Potom sklopí hlavu, ukazuje rukou na svatý diskos - jáhen dělá totéž s orárem - a nahlas vyslovuje: *Prijmite, jadite*. Chór: *Amiň*. A kněz spolu s jáhnem dělají hlubokou poklonu a přezehnávají se. Kněz říká potichu: *Podobni i času* a znovu se jednou přezehná. Potom skloní hlavu a ukazuje rukou na svatý kalich. Jáhen dělá totéž s orárem. Kněz nahlas říká: *Pijte ot neja vsi*. Chór: *Amiň*. A kněz se spolu s jáhnem znovu hluboce pokloní a přezehnají se znakem svatého kříže.

135. Kněz se potichu modlí: *Pominajušče ubo*, jáhen překládá ruce křížem, drží v pravé ruce svatý diskos a v levé ruce svatý kalich, a tak je trochu pozdvihuje vzhůru, dělá jimi znak kříže nad ilitonem, při čemž kněz volá: *Tvoja ot tvojich*. Chór: *Tebe pojem, tebe blahoslovim*. A kněz s jáhnem znovu dělají malou poklonu. Potom kněz potichu odřiká modlitbu: *Ješče prinosim ti slovesnuju siju*.

Jáhen odkládá ripidu nebo příkrývku, přistupuje ke knězi a oba společně dělají tři malé poklony před svatou trapézou. Potom jáhen skloní hlavu a ukazuje orárem na svatý chléb a říká tichým hlasem: *Blahoslovi, vladyko, svjatyj chlib*. A kněz se skloní a žehná svatý chléb slovy: *I sotvori ubo chlib*. Jáhen: *Amiň*. A jáhen znovu ukazuje orárem na svatý kalich a potichu říká: *Blahoslovi, vladyko, svjatuju čašu*. Kněz ho žehná slovy: *A ježe v čaši sej*. Jáhen: *Amiň*. A jáhen ještě jednou ukazuje orárem společně na diskos i kalich a říká: *Blahoslovi, vladyko, oboja*. A kněz žehná obojí slovy: *Preloživ Duchom Svojim Svjatym*. Jáhen: *Amiň, amiň, amiň*. Jáhen skloní hlavu před knězem, vrací se na předcházející místo, vezme ripidu a ovívá jí svaté dary.

136. Kněz se potichu modlí modlitbu: *Jakože byti pričaščajuščimsja*. Vezme kadidelnici a říká: *Izriadno o presvjatij, prečistij, preblahoslovenij*. A třikrát kadí dary zepředu svaté trapézy. Potom přikryje svatý kalich malou příkrývkou nebo lentionem. Chór zpívá: *Dostojno jest'* nebo místo *Dostojno irmos* příslušného svátku.

Během zpěvu jáhen kadí dokola svatou trapézu a vzpomíná na mrtvé, které chce. Kněz se však potichu modlí: *O svjatim Joanni, proroci, predteči*. I on vzpomíná na mrtvé, které chce, jménem: *I upokoj je*.

Po *Dostojno jest'* kněz volá: *V pervych pomjani, Hospodi*. Jáhen vzpomíná živé. Chór: *I vsich i vsja*. Kněz se potichu modlí: *Pomjani, Hospodi, hrad sej, v nemže živem* a podle jména vzpomíná na živé, které chce. Zvolání: *I dážd nám*. Chór: *Amiň*. Kněz se obrací na západ, ale neodstupuje od středu prestolu a žehná lid slovy: *I da budut*. Chór: *I so duchom tvojim*.

137. Jáhen si uklonou žádá od kněze dovození, obejde svatou trapézu a vyjde severními dveřmi, postaví se na své obvyklé místo a říká: *Vsja svjatyja pomjanuvše*. Kněz se modlí tichou modlitbu: *Tebi predlahajem život náš ves*. Zvolání: *I spodobi nás, Vladyko*. Při zpěvu Pánovy modlitby pozdvihuje kněz ruce a potom vyhlašuje: *Jako tvoje jest cárstvo*. Chór: *Amiň*.

Kněz se obrací na západ, ale neodstupuje od středu svaté trapézy a žehná slovy: *Mir vsim*. Chór: *I duchovi tvojemu*. Jáhen: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite*. Chór: *Tebi, Hospodi*. Kněz se tiše modlí: *Blahodarim ta*. Zvolání: *Blahodatiju i ščedrotami*. Chór: *Amiň*. A tu se kněz ihned modlí potichu modlitbu: *Voňmi, Hospodi*. Jáhen se postaví před královské dveře, opáše se křížem orárem, pokud to neučinil již při Otčenáši.

Pak kněz a též i jáhen stojí každý na svém místě, dělají tři malé poklony a potichu říkají: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*. A kněz odkrývá kalich.

Když jáhen vidí, že kněz natahuje ruku, aby vzal svatý chléb, nahlas volá: *Voňmim!* A kněz trochu pozdvihne svatý chléb a volá: *Svjataja svjatym.* Chór: *Jedin svjat, jedin Hospod'* a zpívá přičasten.

138. Jáhen dělá malou poklonu a jižními dveřmi vchází do svatyně, postaví se po pravém boku kněze, dělá ještě jednou malou poklonu a říká: *Razdrobi, vладыko, svjatyj chlib.* Kněz láme svatý chléb, dělá to pozorně a zbožně, na čtyři části takto: Nejdříve ho rozdělí na dvě části, při čemž část, kterou drží v pravé ruce, totiž tu, co má nápis XC a KA, klade na diskos, potom láme napříč mezi literami IC a NI tu část, kterou drží v levé ruce, a klade částici IC na horní stranu. Potom vezme do rukou druhou polovinu, láme ji uprostřed mezi literami XC a KA a částku XC klade na spodní stranu. Takto na diskosu udělá znak kříže. Mezitím říká: *Razdrobljajetsja i razdiljajetsja.*

Jáhen ukazuje orárem na svatý kalich a říká: *Ispolni, vладыko, svjatyj potir.*

Kněz bere do rukou vrchní částici, která má znak IC, dělá ji nad kalichem znak kříže a říká: *Ispolnenije Svjataho Ducha.* A tak ji pustí do svatého kalicha. Jáhen: *Amiň.*

Pak si kněz utírá prsty nad svatým diskosem.

139. Když se koná obřad teploty, jáhen podá knězi horkou vodu a říká: *Blahoslovi, vладыko, teplotu.* Kněz ji žehná a říká: *Blahoslovena teplota svjatyx tvojich.* Jáhen vlévá ve tvaru kříže do kalicha trochu vody a říká: *Teplota viry,* odloží nádobu s teplotou a postaví se nedaleko.

140. Jáhen obejde prestol, a když je to potřebné, umyje si dlaň pravé ruky a na slova kněze: *Diakone, pristupi,* přiblíží se k němu z levé strany, pokloní se mu a prosí o odpuštění.

Kněz láme částici svatého chleba XC a částičku z ní podá jáhnovi. Jáhen políbí jeho ruku, vezme svatý chléb na dlaň pravé ruky, položené křížem přes levou, a říká: *Prepodažd' mi, vладыko,* a kněz říká: *(jméno) svjaščennodjaku prepodajetsja.*

A jáhen odchází za prestol, skloní hlavu a modlí se tak jako kněz slovy: *Viruju, Hospodi, i ispoviduju.* Též i kněz dělá malou poklonu a dvěma prvnými prsty pravé ruky bere druhou část částice XC a říká: *Čestnoje i presvjatoje,* pak skloní hlavu a modlí se: *Viruju, Hospodi, i ispoviduju.* A tak s bázní a úctou požijí sv. chléb ze svých dlaní, nejdříve kněz a potom jáhen.

141. Nato se kněz skloní a bere do pravé ruky kalich a do levé malou utěrku, kterou drží pod bradou, přijímá z kalicha nejsvětější krev a říká: *Čestnyja i svatyja krove Hospoda i Boha.* Potom si malou utěrkou, lentionem, utírá ústa, okraj svatého kalicha a říká: *Se prikosnusja ustam mojim.*

Nato vyzve jáhna slovy: *Diakone, pristupi*. Jáhen přistoupí a udělá malou poklonu se slovy: *Se prichoždu*. Nato: *Prepodažd mi, vladyko*.

Kněz bere pravou rukou do utěrky kalich a levou rukou si přidržuje jeho podstavec. Tak podá svatý kalich jáhnovi, který si oběma rukama přidržuje pod bradou konec utěrky, při čemž kněz říká: *Pričaščajetsja rab Božij, diakon (jméno)*. Po přijímání jáhna kněz říká: *Se prikosnusja ustam tvojim*. Jáhen pozdvihne svatý diskos nad kalich a pozorně ho utírá hubkou, pokud je ve zvyku ji používat, aby na diskosu nezůstala ani odrobinka. Když nejsou věřící na sv. přijímání, pokryje svatý kalich utěrkou a malou příkrývkou, na svatý diskos položí složenou hvězdu a složenou příkrývku. A otvírají se královské dveře.

142. Jáhen dělá malou poklonu, s úctou bere od kněze kalich a přistupuje ke královským dveřím, pozdvihuje svatý kalich, ukazuje ho lidem a volá: *So strachom Božijim i viroju pristupite*. Chór: *Blahosloven hrjadyj*.

Kněz jde za jáhnem, bere od něho svatý kalich a z královských dveří jím žehná lid: *Spasi, Bože*, a oba se vrátí ke svatému prestolu.

Když jsou věřící ke sv. přijímání, vloží jáhen do kalicha lžičku, pokryje kalich utěrkou nebo příkrývkou, určenou na něj, případně jedním i druhým, dělá malou poklonu, vezme ho uctivě od kněze, vstoupí do královských dveří, pozdvihuje svatý kalich a ukazuje ho lidu se slovy: *So strachom Božijim i viroju pristupite*. Chór: *Blahosloven hrjadyj*. Zároveň jáhen bere z prestolu diskos. Po ukončení modlitby odkrývá kněz svatý kalich, příkrývku i utěrku drží levou rukou a lžičkou dává přijímat se slovy: *Čestnaho i presvjataho*. Jáhen podkládá diskos pod bradu přijímajícího. Po přijímání příkrývá kněz kalich utěrkou nebo příkrývkou, případně obojím, lžičku nechá v kalichu a žehná jím lid: *Spasi, Bože*, a oba se vrací ke sv. trapéze.

Může se postupovat i takto: Jáhen přikryje svatý kalich utěrkou nebo jeho příkrývkou, dělá malou poklonu, nábožně vezme kalich od kněze, přistoupí ke svatým dveřím, pozdvihne kalich, ukazuje ho lidu a říká: *So strachom Božijim i viroju pristupite*. Chór: *Blahosloven hrjadyj*. Jáhen se vrátí ke sv. stolu, na který postaví kalich, a snímá z něj příkrývku. Kněz bere do rukou sv. kalich s lžičkou a utěrkou, jáhen vezme diskos, a tak vycházejí ze svatyně. Přistupují ti, kdo chtějí přijímat. Po modlitbě: *Viruju Hospodi*, kterou se modlí kněz, dělají věřící se vši pokorou a bázní malou poklonu se zkríženými rukama na hrudi a jeden za druhým přistupují ke sv. přijímání, případně přijímají i jiným způsobem, podle místního zvyku. Kněz, který podává sv. přijímání, říká každému přijímajícímu: *Čestnaho i presvjataho*.

Po ukončení sv. přijímání věřících nechává kněz lžičku v kalichu a přikryje kalich utěrkou, potom se vrátí s jáhnem do svatyně, postaví svaté dary na svatou trapézu, jáhen pokryje kalich přikrývkou. Kněz ještě jednou bere svatý kalich do rukou a z královských dveří jím žehná lid se zpěvem: *Spasi, Bože, ljudi tvoja*. Chór: *Vidichom svit istinnyj* a oba se vracejí ke sv. trapéze.

143. Kněz postaví kalich na prestol, třikrát jej okadí a potichu říká: *Voznesisja na nebesa, Bože*. Potom odevzdá jáhnovi kadidelnici, vezme svatý diskos a postaví ho jáhnovi na hlavu. Jáhen drží s úctou zepředu svatý diskos, dívá se směrem ke svatým dveřím, neříká nic, ale jde přímo přes prostor mezi svatou trapézou a královskými dveřmi k žertveníku a na něj postaví svatý diskos. Potom na místě očekává kněze. A kněz dělá malou poklonu, vezme svatý kalich, obrátí se ke královským dveřím, dívá se na lid a potichu říká: *Blahosloven Boh náš* a potom zpívá: *Vsehda, nyini i prisno*. Chór: *Amiň. Da ispolňatsja usta naša*. A kněz odchází k žertveníku, načež jáhen kadí svaté dary a kněze. Kněz složí svaté dary, dělá malou poklonu a vrátí se ke svaté trapéze.

144. Jáhen rozváže orár, jak to vyžaduje zvyk, vychází severními dveřmi, postaví se na obvyklé místo a říká: *Prosti, prijemše božestvennych*. Kněz se potichu modlí modlitbu díků: *Blahodarim ťa, Vladyko*, dělá svatým evangeliářem znak kříže nad složeným ilitonem, položí ho na iliton a volá: *Jako ty jesi osvjaščeniye naše*. Chór: *Amiň*.

Kněz jde směrem ke svatým dveřím a říká: *S mirom izidem*. Chór: *O imeni Hospodni*. Jáhen: *Hospodu pomolimsja*. Chór: *Hospodi, pomiluj*. Kněz vchází přes královské dveře do chrámu mezi věřící, postaví se mezi dva chóry a nahlas se modlí zaambónovou modlitbu: *Blahoslovljajaj blahoslovjaščaja ťa, Hospodi*. Chór: *Amiň*. A potom: *Budi imja Hospodne blahosloveno* a podle zvyku i 33. žalm: *Blahoslovlju Hospoda*.

Během zaambónové modlitby stojí jáhen po pravé straně kněze a ukazuje svým orárem na ikonu Spasitele. Po ukončení modlitby vchází kněz do královských dveří a ihned se odebere k žertveníku a recituje modlitbu na požití sv. darů: *Ispolnenije zakona*. Jáhen vchází severními dveřmi a s bázní a vši úctou požije svaté dary. Kněz vyjde podle zvyku královskými dveřmi a rozdává lidem *antidor*, pokud ho nerozdává po propuštění.

145. Po ukončení žalmu a rozdání antidoru se kněz postaví doprostřed svatých dveří a žehná lid slovy: *Blahoslovenije Hospodne na vas*. Chór: *Amiň*. Kněz, obrácený na východ, zpívá: *Slava tebi, Christe Bože*. Chór: *Slava... I nyini... Hospodi, pomiluj* (3x). *Blahoslovi*. Kněz se znovu obrátí k lidu a říká: *Christos istinnyj Boh náš*. Chór: *Amiň*. Při slavnostnějších a mimořádných bohoslužbách zpívá kněz, obrácený k lidu, nahlas

mnoholetství, jak to vyžaduje zvyk. Potom kněz vchází do svatyně a královské dveře se zavírají.

Nakonec si kněz a jáhen svlékají ve svatyni nebo v zákristii posvátná roucha a modlí se: *Nyni otpuščaješi* a umývají si na obvyklém místě ruce. Po malém propuštění děkují Bohu za vše, políbí svatou trapézu a odcházejí.

146. V seminářích, studijních domech a na jiných místech, kde je mnoho kněží, kněz, který diakonuje, vykonává plně jáhenskou službu a přijímá tak i sv. přijímání při té liturgii, při níž diakonuje, z rukou kněze a to, co zůstane po rozdávání sv. přijímání, požije.

2. Se dvěma jáhny

147. Ve větší svátky pomáhají knězi nebo spolumloužícím kněžím dva jáhni.

148. Ve stanovené době vchází kněz do chrámu spolu s oběma jáhny, před královskými dveřmi dělají třikrát malou poklonu směrem na východ. Potom dělají vše tak jako při liturgii s pomocí jednoho jáhna a knězi odpovídají jáhni dva. Po modlitbě: *Hospodi, nispolsi ruku tvoju* kněz a s ním i jáhni se ukloní pravému i levému chóru a odcházejí do svatyně - kněz a první jáhen jižními dveřmi, druhý jáhen severními dveřmi a říkají přitom: *Vnidu v dom tvoj*. Když vstoupí do oltářního prostoru, dělají tři malé poklony před svatou trapézou a políbí - kněz sv. evangelium a jáhni svatou trapézu a všichni, kde je takový zvyk, příruční kříž, který leží na prestole. Když se oblečou do posvátných rouch, jáhni si umyjí ruce a připravují vše na proskomidii, jen první jáhen říká: *Blahoslovi, vladyko* a všechno ostatní, na což se koná proskomidie podle obyčeje.

149. Po ukončení proskomidie jáhni kadí žertveník trojitým mávnutím. Potom přicházejí spolu s knězem před sv. trapézu, modlí se potichu: *Vo hrobi plot'ski* a další modlitby, společně kadí prestol zepředu, potom první jáhen z pravé strany svatého prestolu a druhý jáhen z levé a pak oba znovu společně od východní strany, nato kadí zaprestolní ikonu a jiné ikony ve svatyni, dále první jáhen kadí kříž a druhý jáhen ikonu Bohorodičky, pokud se nacházejí za prestolem. Potom vycházejí ze svatyně, první jáhen jižními a druhý jáhen severními dveřmi, přijdou před královské dveře a kadí ikony ikonostasu, první jáhen pravý chór a druhý jáhen levý. Věřící kadí jeden z pravé strany a druhý z levé, buď ze soley nebo, je-li takový zvyk, v samotném chrámě, procházejíce jím až po vchod chrámu, nakonec vcházejí do svatyně, první jáhen jižními dveřmi a druhý severními, ještě jednou kadí prestol zepředu trojitým mávnutím kadidelnice a taktéž i kněze.

150. Když odevzdají cerkovníkovi kadidelnice, oba přistupují ke knězi a dělají vše tak jako na liturgii s pomocí jednoho jáhna. Vycházejí takto: první jáhen jižními, druhý jáhen severními dveřmi, postaví se na svá místa před královskými dveřmi, dělají tři malé poklony a třikrát potichu říkají: *Hospodi, ustni moji otverzeši*. Potom začíná první jáhen: *Blahoslovi, vладыko*.

151. První jáhen zpívá velkou ektenii. Když chór zpívá první antifonu nebo izobrazitelný žal, dělá malou poklonu, odstoupí ze svého místa, postaví se před ikonu Spasitele a drží při tom orár třemi prsty pravé ruky, jak to vyžaduje zvyk. Po ukončení antifony přistoupí druhý jáhen, postaví se na obvyklém místě a zpívá: *Paki i paki*. Když chór zpívá druhou antifonu nebo izobrazitelný žal, tehdy se též i on, jako při první antifoně první jáhen, postaví před ikonu Bohorodičky.

Po druhé antifoně zpívá chór: *Slava. I nyini. Jedinorodnyj Syne* a kněz přítom neříká potichu nic a ani on ani jáhen nedělají poklonu při slovech „vplotitisja“.

Potom se první jáhen vrací na vlastní místo a začíná: *Paki i paki*. Po ukončení ektenie odcházejí oba do svatyně, první jáhen jižními dveřmi a druhý severními a postaví se po pravé i levé straně kněze.

152. Když zpěváci, kteří zpívají třetí antifonu nebo blahoslavenství, přijdou ke *Sláva* nebo k posledním veršům blahoslavenství, dělají kněz i jáhni tři malé poklony. Pak kněz odevzdá sv. evangeliář prvnímu jáhnovi a se spuštěnými rukama on i první jáhen obcházejí z pravé strany sv. trapězu, zatímco druhý jáhen bere kadidelnici. Všichni vycházejí severními dveřmi a před nimi jdou světloňoši. Nejdříve jde druhý jáhen a kadí, potom první jáhen, který nese evangeliář, a nakonec jde kněz. Když přijdou před královské dveře, světloňoši se postaví na protilehlé strany, jeden u ikony Bohorodičky a druhý u ikony Spasitele. První jáhen po pravé straně a druhý po levé straně. Kněz stojí uprostřed za nimi.

světloňoš	světloňoš
6	5
4	3
2	1
2. jáhen	1. jáhen
	kněz

Na malém vchodě

První jáhen říká: *Hospodu pomolimsja* a kněz se potichu modlí modlitbu vchodu. Po ukončení modlitby první jáhen ukazuje pravou rukou na východ a říká knězi: *Blahoslovi, vладыko, svjatyj vchod*. Kněz žehná a

první jáhen podává knězi sv. evangeliář na políbení. Po ukončení posledního verše antifony nebo blahoslavenství postoupí druhý jáhen do středu, první jáhen se postaví za ním a volá: *Premúdrost', prosti!* Potom všichni vcházejí do svatyně, druhý jáhen odevzdá kadidelnici. První jáhen položí evangeliář na prestol.

153. Když zpěváci dojdou k poslednímu tropáru, říká první jáhen: *Blahoslovi, vладыko, vremja Trisvjataho.* A kněz: *Jako svjat jesí.* První jáhen říká: *I vo viki vikov.* Během zpěvu Trojsvatého se ho modlí kněz i jáhni. Potom se kněz s jáhny odebere k hornímu stolci a říká: *Blahosloven, hrjadyj.* První jáhen: *Blahoslovi, vладыko.*

154. Po ukončení písně Trojsvatý jdou jáhni ke královským dveřím a první jáhen volá: *Voňmim!* Kněz: *Mir vsim.* A druhý jáhen: *Premúdrost'; voňmim!* Po prokimenu první jáhen: *Premúdrost'.* Když čtec přečte označení z Apoštola, druhý jáhen volá: *Voňmim!* Ke konci čtení z Apoštola se jáhni s knězem vracejí před sv. prestol. Po ukončení Apoštola říká kněz: *Mir ti.* První jáhen: *Premúdrost' voňmim!*

155. Během zpěvu *Alilúja* vezmou jáhni kadidelnici, naloží kadidlo, přistoupí ke knězi a říkají: *Blahoslovi, vладыko, kadilo.* Když dostanou požehnání, kadí sv. prestol nejdříve zepředu, potom první jáhen pravou stranu a druhý jáhen levou a potom znovu oba společně východní stranu, potom zaprestolní ikonu, jako i jiné ikony ve svatyni, druhý jáhen i žertveník a oba společně vše ostatní, jak to vyžaduje obyčej.

Nakonec jáhni odloží kadidelnice na svá místa, přistoupí ke knězi a první jáhen nahlas volá: *Blahoslovi, vладыko, blahovistitelja svjataho Apostola.* Kněz: *Boh, molitvami* a podává mu evangeliář. A první jáhen vychází s evangeliářem královskými dveřmi, postaví se na ambon nebo blízko královských dveří na vyznačeném místě a tam položí evangeliář na analog, odkud ho bude číst tváří k lidu. Druhý jáhen vyhláší ze svatyně: *Premúdrost', prosti, uslyšim svjataho jevanhelija.* Kněz: *Mir vsim.* První jáhen: *Ot (jméno) svjataho jevanhelija čtenije.* Druhý jáhen: *Voňmim!* Po přečtení evangelia říká kněz prvnímu jáhnovi: *Mir ti blahovistvujuščemu.* A první jáhen postoupí až do královských dveří a odevzdá zavřený evangeliář knězi. A zavírají se královské dveře.

156. Potom jáhni vycházejí svými dveřmi a postaví se na příslušné místo a první jáhen začíná: *Rcem vsi.* Potom druhý jáhen: *Pomolitesja, ohlašenniji.* První jáhen: *Jelici ohlašenniji, izidite.* Druhý jáhen: *Ohlašenniji, izidite.* A znovu první jáhen: *Jelicy ohlašenniji, izidite. Da nikto ot ohlašennych, jelicy virniji.* Chór: *Hospodi, pomiluj.* První jáhen: *Zastupi, spasi, pomiluj. Premúdrost'!* Druhý jáhen: *Paki i paki. Zastupi,*

spasi, pomiluj. Premúdrost! Potom oba vcházejí do svatyně. A otvírají se královské dveře.

157. V době, kdy se zpívá Cherubínská píseň, vezmou jáhni kadidelnice, naloží kadidlo, požádají kněze o požehnání a modlí se *50. žalm*, při čemž kadí prestol, svatyni a vše ostatní, jak jsme uvedli výše (viz. čl. 149). Po okadění se jáhni postaví po bocích kněze, drží kadidelnice na prstenících levé ruky a spolu s knězem pozdvihnou ruce vzhůru a všichni společně třikrát recitují Cherubínskou píseň a pokaždé dělají malou poklonu.

Potom, vyžaduje-li to zvyk, políbí kněz svatou trapézu a příruční kříž a jáhni okraj svaté trapézy a jdou přímo, jáhni vpředu, k žertveníku, tam kněz vezme kadidelnici od prvního jáhna a kadí svaté dary. První jáhen říká knězi: *Vozmi, vладыko*, kněz snímá velkou příkrývku a dá ji druhému jáhnovi, který drží na prsteníku pravé ruky kadidelnici a říká: *Vozderžite ruky vaša*. Potom kněz bere svatý diskos a položí ho prvnímu jáhnovi na hlavu, ten drží diskos oběma rukama trochu vpředu, drže zároveň v levé ruce konec oráru. Kněz sám vezme kalich. Tehdy všichni, provázení světlonoši, vycházejí severními dveřmi, druhý jáhen, který vychází první, volá: *Vsich vas* a po něm říká totéž i první jáhen, kněz však zpívá: *Svjatijšaho, vseleenskaho*.

Jáhni trochu podstoupí královskými dveřmi do svatyně a postaví se na protilehlých stranách, druhý jáhen zleva a první jáhen zprava. Po slovech *Vsich vas* vchází kněz do svatyně, postoupí dopředu s jáhny, postaví svatý kalich na prestol, vezme od prvního jáhna svatý diskos a postaví ho na prestol po levé straně kalicha. Od druhého jáhna vezme velkou příkrývku, kadí ji nad kadidelnicí, pokryje jí svaté dary a nakonec bere z rukou druhého jáhna kadidelnici a kadí jí svaté dary.

Zatímco se to děje, zavírají se královské dveře a vykoná se dialog mezi knězem a oběma jáhny. Jáhni vzdají poklonu knězi, vycházejí svými dveřmi a postaví se na obvyklé místo, první jáhen zpívá: *Ispolnim*.

158. Druhý jáhen: *Vozlubim druh druha*. Jáhni a s nimi zároveň i kněz dělají tři malé poklony na svých místech a oba jáhni se navzájem políbí na levé rameno. První jáhen volá: *Dveri, dveri*. Na slova *i voplotivšahosja* ani jáhni ani kněz nesklánějí hlavu. První jáhen: *Staním dobri*. Pak jáhni dělají malou poklonu, vcházejí svými dveřmi do svatyně a postaví se po boku kněze, první jáhen, je-li třeba, bere ripidu nebo malou složenou příkrývku a ovíjí jí svaté dary.

Na slova: *Pobidnuju pisň* bere druhý jáhen pravou rukou hvězdu a mírně udeří na svatý diskos čtyřmi konci jejích oblouků, jak je uvedeno výše, políbí ji a odloží na prestol.

159. Při vyslovování slov ustanovení ukazují jáhni spolu s knězem orárem na svatý diskos a potom na svatý kalich. Po zvolání nad svatým

chlebem jako i svatým kalichem dělají jáhni hlubokou poklonu a zároveň se přezhňají.

Po slovech kněze: *Pominajušče ubo*, které kněz říká potichu, vezme první jáhen do pravé ruky svatý diskos a druhý jáhen taktéž do pravé ruky svatý kalich, takže pravá ruka prvního spočívá na pravici druhého jáhna, potom trochu nadzdvihnou svátost, dělají jí znak kříže nad ilitonem a kněz volá: *Tvoja ot tvojich*. Postaví diskos i kalich na prestol a kněz s jáhny znovu dělají malou poklonu. Potom se kněz modlí tichou modlitbu: *Ješče prinosim*, během níž ovívá, pokud je třeba, první jáhen svaté dary.

Po ukončení modlitby první jáhen odkládá bokem ripidu nebo příkrývku a oba jáhni přistoupí blíže ke knězi, který spolu s nimi dělá tři malé poklony. Potom první jáhen ukazuje orárem na sv. chléb a říká: *Blahoslovi, vладыko, svjatyj chlib*. Po požehnání říkají jáhni: *Amiň*. A ještě jednou ukazuje první jáhen orárem na sv. kalich: *Blahoslovi, vладыko, svjatuju čašu*. Na požehnání jáhni odpoví: *Amiň*.

A opět první jáhen ukazuje orárem na sv. dary se slovy: *Blahoslovi, vладыko, oboja*. A po požehnání jáhni odpovídají: *Amiň, amiň, amiň*. Pak oba jáhni skloní před knězem hlavu a vracejí se na místo, kde stáli předtím. První jáhen bere ripidu a pokud je třeba, ovívá jí sv. dary jako předtím.

160. Během zpěvu: *Dostojno jest'* kadí jáhni prestol z jednotlivých stran a z východu, každý ze své strany a vzpomínají na zesnulé, které chtějí. Po slovech: *V pervych pomjani, Hospodi*, vzpomínají jáhni na živé. Po zvolání: *I da budut milosti* dělají jáhni malou poklonu, s dovolením kněze vycházejí svými dveřmi a postaví se na obvyklém místě. Druhý jáhen říká: *Vsja, svjatyja pomjanuvše*. Po slovech kněze: *Mir vsim* a po odpovědi chóru: *I duchovi tvojemu* volá druhý jáhen: *Hlavy vaša Hospodevi priklonite*. Během tiché modlitby kněze: *Voňmi, Hospodi* se jáhni postaví před královské dveře a opášou se orárem na znak kříže, pokud to již neudělali předtím při modlitbě Otče náš.

Když kněz odkryje kalich, dělá on a spolu s ním i jáhni, každý na svém místě, tři malé poklony a potichu říkají: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*. První jáhen volá: *Voňmim!* Jáhni vcházejí svými dveřmi do svatyně, postaví se po boku kněze, dělají malou poklonu a první jáhen říká: *Razdrobi, vладыko, svjatyj chlib*. Po rozlomení sv. chleba první jáhen říká: *Ispolni, vладыko, svjatyj potir*. Po spojení obou způsobů v kalichu, když se má vlévat horká voda, říká tentýž první jáhen: *Blahoslovi, vладыko, teplotu*, vlévá trochu vody a dodá: *Teplota viry*.

161. Kněz vyzývá jáhny ke sv. přijímání slovy: *Diakoni, pristupite!* A sv. přijímání se podává jáhnům podle předpisů.

Po přijímání kněže a jáhnů utírá první jáhen starostlivě nad svatým kalichem svatý diskos, a když nejsou věřící ke sv. přijímání, všechno se koná tak, jak je uvedené v liturgii s pomocí jednoho jáhna (viz. čl. 142).

Když jsou věřící ke sv. přijímání, vše se vykoná tak, jak je uvedené výše, jen s tím rozdílem, že kněz před sv. přijímáním odevzdává druhému jáhnovi příkrývku a utěrku.

162. Po okadění kněz odevzdá kadidelnici druhému jáhnovi a položí mu na hlavu svatý diskos se složenou hvězdou a složenými příkrývkami, druhý jáhen to vše drží na hlavě a dívá se směrem ke dveřím, neříká nic, kráčí mezi prestolem a královskými dveřmi přímo k proskomidijnímu stolu, na který postaví svatý diskos, a tak čeká kněze. Kněz dělá malou poklonu, vezme svatý kalich a odchází - podle zvyku - k proskomidijnímu stolu, nato druhý jáhen kadí svaté věci i kněze. Druhý jáhen po modlitbě kněze: *Ispolnenije zákona* požije s bázní a velkou pozorností sv. dary, které zůstaly po sv. přijímání, a potom rozváže svůj orár.

163. První jáhen rozváže - podle obyčeje - orár, vyjde severními dveřmi ze svatyně, postaví se na předepsané místo a zpívá: *Prosti, prijimše*. Po zvolání: *Jako ty jesi osvjaščenije*, kněz volá: *S mirom izidem*. Chór: *O imeni Hospodni*. První jáhen: *Hospodu pomolimsja*. Chór: *Hospodi, pomiluj*.

Během zaambónové modlitby stojí první jáhen po pravé straně a ukazuje orárem na ikonu Spasitele. Po modlitbě se vrací jižními dveřmi do svatyně. Nakonec se dělá - podle obyčeje - propuštění a odkládají se všechna posvátná roucha.

3. Bez jáhna

164. Kněz, který slouží sv. liturgii bez pomoci jáhna, vykonává nebo zpívá všechno to, co náleží jáhnovi, a má před očima tyto pokyny:

165. Vynechává výzvy: *Blahoslovi, vladyko, Hospodu pomolimsja, Vozmi, vladyko* atd., s výjimkou toho, co se říká před zaambónovou modlitbou, totiž: *Hospodu pomolimsja*.

166. Po ukončení proskomidie kadí kněz jako jáhen a ze soley kadí ikonostas, oba chóry a lid.

167. Modlitby velké ektenie a malých ektenií se kněz modlí před zvoláním - vozhlasem, a ne po něm.

168. Na malý vchod vezme kněz evangeliář, obchází prestol z pravé strany a vychází severními dveřmi. Skloní hlavu před královskými dveřmi, pomodlí se modlitbu vchodu: *Vladyko Hospodi, Bože náš*, požehná pravou rukou vchod, políbí evangeliář, pozdvihnutím ho ukazuje a volá: *Premúdrost', prosti!* Potom královskými dveřmi vchází do svatyně. Modlitbu Trojsvatý

končí zvoláním: *Jako svjat jesi* a neobrací se k lidu. Po Trojsvatý jde za prestol, říká slova požehnání a sedne si z jižní strany hlavního sedadla.

169. Když chór ukončí zpěv Trojsvaté písně, kněz volá: *Voňmim!* Pak zěhná: *Mir vsim. Voňmim!* Chór zpívá prokimen. Kněz: *Premúdrost!* Čtec čte označení z Apoštola. Kněz: *Voňmim!* Po přečtení Apoštola říká čteci: *Mir ti.* A ihned potom: *Premúdrost' voňmim!* Chór: *Aliluja s verši.*

Pak kněz požehná kadidlo, vezme kadidelnici, kadí dokola prestol i celou svatyni, ze soley kadí ikonostas, oba chóry a lid. Už nyní nebo potom se potichu modlí modlitbu před čtením ze sv. evangelia: *Vozsijaj v serdcach našich.* Po ukončení *Aliluja s verši* volá: *Premúdrost', prosti, uslyšim svjataho jevanhelija,* požehná lid a říká: *Mir vsim.* Chór: *I duchovi tvojemu.* Kněz: *Ot (jméno) svjataho jevanhelija čtenije.* Potom vezme evangeliář, klade ho na analog před královské dveře a čte, obrácený k lidu, evangelium. Po přečtení políbí zavřenou knihu a položí ji doprostřed prestolu nebo na pravou stranu.

170. Po modlitbě Cherubínské písně požehná kněz kadidlo, potom kadí dokola svatou trapézu, zaprestolní ikonu, žertveník a ze soley ikonostas, oba chóry a lid. Když se vrátí k prestolu, drží kadidelnici na prsteníku levé ruky a třikrát se s pozdvihnutýma rukama modlí Cherubínskou píseň. Potom jde k žertveníku, trojitým mávnutím kadidelnice kadí svaté dary a potichu říká: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu.* Bere velkou příkrývku, položí si ji na levé rameno a říká: *Vozderžite ruky vaša,* potom bere svatý diskos do levé ruky a kalich do pravé a vychází severními dveřmi, volá: *Svjatijšaho, vselenskaho* a vejde královskými dveřmi do svatyně, položí svaté dary na prestol, jak se patří, nad kadidelnici kadí velkou příkrývku, kterou mu podává cerkovník, a říká: *Blahoobraznyj Josif,* potom vezme kadidelnici z rukou přísluhujícího, kadí trojitým mávnutím svaté dary a říká: *Ublaži, Hospodi.*

171. Když odevzdá kadidelnici, říká ektenii: *Ispolnim... Zastupi, spasi, pomiluj.* Při recitování Symbolu víry snímá vzduch a drží ho nad sv. dary. V souladu s předpisem volá: *Pobidnuju pišň pojušče,* dotýká se hvězdou diskosu tak, jak to dělá jáhen, políbí ji a odkládá na sv. trapézu. Po modlitbě: *Pominajušče ubo* překříží ruce, pravou rukou bere svatý diskos a levou svatý kalich, trochu je pozdvihuje a koná tak nad ilitonem znak kříže. Volá: *Tvoja ot tvojich.* Po zvolání: *Izrjadno o presvjatij* kadí sv. trapézu jen zepředu, ne dokola. Před pozdvihnutím beránka volá: *Voňmim!* A sám vlévá horkou vodu do kalicha podle předpisu.

172. Když kněz shrnul všechny částice, co byly na diskosu, do kalicha, přikryje ho utěrkou nebo příkrývkou, případně i oběma, na diskos položí složenou hvězdu, malou příkrývku i velkou příkrývku - *aer,* vzduch. Odsune

závěs ikonostasu, otevře královské dveře, položí lžičku na kalich nebo ji do něj vloží, dělá malou poklonu a bere do rukou svatý kalich. Přistoupí ke královským dveřím, ukazuje kalich a říká: *So strachom*. Hned nato dodá: *Viruju, Hospodi, i ispoviduju*. Po ukončení modliteb odkrývá kalich a podává sv. přijímání lžičkou. Když se skončí sv. přijímání věřících, nechá lžičku v kalichu, přikryje kalich utěrkou i přikrývkou a žehná jím se slovy: *Spasi, Bože, ljudi tvoja*. Když se vrátí ke sv. trapéze, postaví kalich na oltář a kadí ho trojitým mávnutím se slovy: *Voznesijsja*. Dělá malou poklonu, bere do pravé ruky svatý kalich a do levé svatý diskos, na začátku se potichu modlí: *Blahosloven Boh náš*, a potom nahlas: *Vsehda, nyní i prisno* a obrátí se k lidu, vyjde k proskomidijnímu stolu, na který vše složí. Pak dělá malou poklonu a vrací se ke svaté trapéze.

173. Může se postupovat i takto: Kněz přijme sv. přijímání a položí diskos na kalich a přikryje ho malou přikrývkou nebo utěrkou nebo oběma. Dělá malou poklonu, vezme svatý kalich, ukazuje ho lidu a volá: *So strachom*. Vrací se zpět ke sv. trapéze, vezme kalich a diskos mezi ukazovák a prostředník levé ruky. Pravou rukou bere lžičku a přistupuje k podávání sv. přijímání věřícím. Po ukončení přijímání nechává lžičku v kalichu, vrací se ke sv. trapéze a položí na ni diskos i kalich, přikryje ho malou přikrývkou. Potom bere kalich, obrací se k lidu, žehná ho kalichem a říká: *Spasi, Bože, ljudi tvoja*. Postaví kalich na sv. trapézu, kadí ho trojitým mávnutím kadidelnice a říká: *Voznesijsja*. Potom klade na malou přikrývkou utěrku, kterou se přikrývá kalich, na svatý diskos položí složenou hvězdu a druhou malou přikrývkou i větší přikrývkou - aer, vozduch. Dělá malou poklonu, vezme svatý kalich, obrátí se ke královským dveřím, dívá se na lid a potichu říká: *Blahosloven Boh náš*, potom nahlas volá: *Vsehda, nyní i prisno*. Na to bere z prestolu do levé ruky diskos a jde ke stolu proskomidie, na který vše postaví, po malé pokloně se vrací ke sv. trapéze.

174. Když kněz zpívá děkovnou ektenii: *Prosti prijimše*, modlitbu i zvolání: *Jako ty jesi*, skládá iliton podle předpisů. Po propuštění se vrací do svatyně, zavře královské dveře, jde k žertveníku a s bázní a úctou tam požije svaté dary, umyje si ruce a s díkůvzdáním Bohu odchází.

4. Řád sv. liturgie sloužené obvyklým způsobem

175. Všechny obřady a ceremonie, které se zachovávají při slavnostní sv. liturgii, je třeba zachovat i při liturgii sloužené obyčejným způsobem, neboli, jak se též říká, při tiché sv. liturgii. To, co se podle předpisů má říkat nahlas, ať se říká tak, aby to mohli slyšet nejen čtec nebo kantor - zpěvák, neboli ti, kteří posluhují, ale taktéž i přítomní.

176. Čtec, pokud je to možné, se má obléci do sticharu, jeho vlastní místo je mimo svatyni, stojí na pravé nebo levé straně ikonostasu. Když je třeba vejít do svatyně, například aby podal knězi kadidlo nebo horkou vodu, může vcházet jen jáhenskými dveřmi. Královské dveře a závěs zavírá nebo otvírá jen kněz.

177. Používání kadidla při liturgiích, které sloužíme běžně, není bezpodmínečně předepsáno, ale je velmi chvályhodné.

178. Když není čas na recitování všech přípravných modliteb před ikonostasem, nesmí kněz nikdy vynechat modlitbu: *Hospodi, nisposli ruku tvoju*. Když vchází do svatyně, ať se modlí žalm: *Vnidu v dom tvoj*, a když políbí sv. trapézu, evangeliář a - kde je ten zvyk - i příruční kříž, obléká se do posvátných rouch.

179. Proskomidie se musí sloužit ne v zákristii, ale na žertveníku, který stojí blízko sv. trapézy. Použití pěti prosfor není nevyhnutelné, ba je možno použít jen jednu prosforu při více liturgiích, i když by znak beránka nebyl vytištěn na předepsané straně, avšak při každé liturgii váže kněze povinnost vykrajovat chléb a vyřezávat částice tak, jako by byl chléb celý. Musí se opustit zvyk používat sušené beránky, není dovoleno používat beránky ani částice, které předtím nakrájel posluhující.

180. Malý vchod s evangeliářem se dělá podle předpisů a obchází se okolo sv. trapézy a ze svatyně se vychází severními dveřmi.

181. Po modlitbě Trojsvatého může kněz vynechat požehnání horního sedadla - trůnu, obrátí se na západ a poslouchá čtení z Apoštola, spustí felon a ruce pod ním. Evangelium může číst i bez analoje, pokud posluhující - jestliže je - drží knihu na své hlavě před královskými dveřmi.

182. Velký vchod se koná podle předpisů a vychází se při něm severními dveřmi.

183. Kněz neovívá sv. dary, jen pokud by bylo nebezpečí, že něco padne do kalicha. Nevlévá teplotu, jestliže to nemůže vhodně dělat.

184. Zaambónovou modlitbu říká před královskými dveřmi, a když žehná a dělá propuštění (odpust) postaví se do královských dveří.

185. Po propuštění se nemodlí žádnou modlitbu, ale hned zavře královské dveře.

5. Při společném sloužení s kněžími

186. Vlastním sloužením spolu slouží kněží, kteří s hlavním celebrantem říkají slova ustanovení, nevlastním sloužením nebo s obyčejnou pomocí slouží ti, kteří slova ustanovení neříkají. Neškodí, když se při slavnostním slavení - ale ne v liturgii, která se slouží individuálním

obřadem - ke kněžím, kteří opravdu spoluslouží, přidají i kněží, kteří jen pomáhají.

187. Kněží, kteří spoluslouží vlastním sloužením buď při slavnostní liturgii nebo při jednoduché liturgii, dělají zadost jedné přijaté intenci.

188. Kněží, kteří opravdu spoluslouží, jsou povinni pomodlit se všechny kněžské modlitby jako i jejich zakončení, tedy zvolání až po děkovnou modlitbu: *Blahodarim ťa* po přijímání včetně. Ale ektenie volá nebo jen poslouchá každý sám, podle předepsaného pořádku, modlitby se modlí tehdy, když jáhen nebo jiný kněz nahlas zpívá ektenii. Avšak ti kněží, kteří jen pomáhají, nejsou vázáni recitovat kněžské modlitby, neboť modlit se je má hlavní sloužící a oni volají jen zvolání, pokud na ně přijde řada.

189. Obřady a žehnání koná jen sám hlavní celebrant, poklony dělají všichni dohromady. Ruce zdvihají tam, kde je to předepsáno a kde to možno vhodně dělat.

a) Ve slavnostní formě

190. Je vhodné, aby se všichni společně modlili vstupní modlitby před ikonostasem, ale jen hlavní celebrant je povinný políbit ikonu.

191. Všichni spolusloužící se během oblékání předepsaných kněžských rouch modlí předepsané modlitby. Každý drží v rukou malý liturgikon, postaví se z boku svaté trapézy nebo i za ni, ne však před ni, kde stojí jen hlavní celebrant a jáhni, a tak se všichni rozestaví podle pořadí své hodnosti nebo svého svěcení. První ze spolusloužících nebo pomáhajících se postaví z pravé strany hlavního celebranta, druhý z levé, potom třetí z pravé a tak dále.

192. Proskomidii koná jen jeden ze spolusloužících a jen on se modlí modlitbu proskomidie. Všichni spolusloužící však mohou položit na diskos podle svých vlastních úmyslů své částice (viz čl. 113).

193. Hlavní celebrant má říci tato zvolání: *Jako podobajet* po velké ektenii, *Jako svjat jesi* po modlitbě Trojsvatého, *Jako milostiv* po suhubé ektenii, *Jako da pod deržavoju tvojeju* po druhé modlitbě věřících, *Ščedrotami* po modlitbě obětování, *Pobidnuju pišň pojušče* před Svatý, *Izrjadno o presvjatij* při vzpomínce na Přesvatou Bohorodičku, *I dažd' nam jedinymi usty* na konci anafory - kánonu, *I da budut milosti* po anafoře, *I spodobí nás, Vladyko* před otčenášem, *Jako ty jesi osvjaščennije naše* po přijímání.

Jiná zvolání říkají spolusloužící podle pořadí. Aby se lépe zachoval řád, poprosí hlavní celebrant skloněním hlavy spolusloužící, aby zazpívali zvolání a tehdy ten, kdo má říci zvolání, vyjádří souhlas skloněním hlavy směrem k hlavnímu celebrantovi.

194. Při malém vchodu spustí všichni ruce pod spuštěný felon a vycházejí severními dveřmi ze svatyně před ikonostas, vpředu mladší, a postaví se před královské dveře do dvou řad, jeden vedle druhého, vzadu hlavní celebrant. Po výzvě jáhna: *Premúdrost', prosti!* vcházejí všichni za jáhnem královskými dveřmi do svatyně a zaujmou svá obvyklá místa u svaté trapězy.

světloňoš	světloňoš
6	5
4	3
2	1
celebrant	jáhen

*Rozestavení před královskými dveřmi
na malém vchodě*

195. Spolusloužící sedí na horním sedadle v témž pořádku, v jakém stojí u prestolu, totiž ti, co stojí z pravé strany hlavního celebranta, si sedají po jeho levé straně a ti, co stojí na levé straně u prestolu, si sedají po jeho pravé straně.

6	5
4	3
2	1
celebrant	jáhen

Rozestavení u prestolu

Horní sedadlo	
	celebrant
2	1
4	3
6	5
	jáhen

Rozestavení na horním sedadle

196. Během zpívání sv. evangelia zůstanou všichni na svých místech a dívají se směrem k ambonu nebo k místu, na němž se zpívá svaté evangelium.

197. Při Cherubínské písni pozdvihují všichni ruce, je-li to možné vhodně dělat. Ale všichni se modlí Cherubínskou píseň a dělají předepsané poklony. Když jáhen kadí svatou trapězu, všichni trochu podstoupí od prestolu, aby mohl lehce projít.

198. Při velkém vchodu bere každý ze žertveníku jednu z věcí, které se používají při Boží oběti, totiž kopí, lžičku a drží je na hrudi. Všichni

vycházejí severními dveřmi: nejdříve jáhen, který zpívá zvolání: *Vsich vas* a postaví se do královských dveří ve svatyni, potom další spolusloužící kněží, začínaje od nejmladšího, a každý z nich zpívá zvolání: *Vsich vas* po jednom nebo společně, pokud je takový zvyk, a postaví se jeden proti druhému před královské dveře tak jako při malém vchodu. Hlavní kněz volá: *Svjatijšaho vselenskaho*, postaví se přímo před královské dveře a obrácený na západ volá: *Vsich vas*, potom vchází do svatyně, za ním jdou všichni spolusloužící a každý se postaví u prestolu na své místo.

199. Po ukončení velkého vchodu, pokud není jáhen, jeden ze spolusloužících zpívá první část ektenie: *Ispolnim* a druhý druhou část, takže každý má část ze čtení modlitby obětování.

200. Když hlavní kněz políbí svaté dary (před *Viruju*), spolusloužící přistupují k prestolu v pořadí podle své hodnosti, jeden za druhým. Hlavní kněz trochu poodstoupí od prestolu na pravou stranu a dívá se na sever a každý spolusloužící políbí nejdříve dary a potom pravé i levé rameno hlavního kněze a postaví se po jeho levici, trochu dozadu. Druhý spolusloužící políbí nejdříve dary, potom hlavního celebranta a potom prvního spolusloužícího a postaví se po jeho levé straně a všichni ostatní dělají totéž. Hlavní kněz říká: *Christos postredi nas*. Po přijetí políbení se odpovídá: *I jest' i budet*. Stejně postupují i ostatní, kteří se vzájemně zdraví.

Po políbení pokoje se celebrant vrátí před svatou trapézu na své místo. První spolusloužící bere jeden okraj velké příkrývky, vozduchu, a druhý jiný okraj a ovívají jím dary. Všichni ostatní stojí na svých místech a potichu se modlí vyznání víry.

201. Spolusloužící, kteří přinášejí svatou oběť, ukazují rukou na svatý diskos a potom na svatý kalich stejně jako hlavní celebrant. Zároveň pomalu, pozorně a s úctou vyslovují slova proměnění, též společně zpívají zvolání: *Tvoja ot tvojich*, ale svaté dary žehná jen hlavní celebrant. Totéž platí i o epiklezi.

Musí se upozornit především na sv. liturgii svatého Bazila, že po přečtení modlitby, která bezprostředně předchází proměnění, mají všichni společně s hlavním celebrantem od začátku do konce vyslovovat slova proměnění. Proto je vhodné, aby hlavní celebrant poslední slova modlitby před proměněním vyslovil hlasitěji tak, aby se přesvědčil, že jsou všichni připravení na společné vyslovení slov proměnění.

202. První část ektenie: *Vsja svjatyja pomjanuvše* zpívá jeden ze spolusloužících, pokud není jáhen, a druhou část druhý, a to tak, aby všichni měli čas recitovat modlitbu: *Tebi predlahajem život naš ves*.

203. Po rozlomení beránka vyzve hlavní celebrant jáhna a podá mu částici svatého chleba, jak je předepsáno. Potom se všichni modlí modlitbu: *Viruju, Hospodi* a hlavní celebrant přijímá Kristovo tělo. Všichni

spolusloužící podle pořadí a své hodnosti přistupují ke svaté trapéze ze strany žertveníku a hlavní celebrant stojí sám na protilehlé straně. Po přijímání Kristova těla jde každý na severní stranu prestolu a umývá si prsty v nádobce, která stojí na žertveníku, pokud je takový zvyk, a podle předepsaného pořádku jdou za prvním spolusloužícím, který se postaví na své místo u svaté trapézy. Jáhen přijme částici svatého chleba až po kněžích. Hlavní celebrant se vrátí do středu před prestol a přijímá nejsvětější Krev a odstoupí trochu od prestolu, potom spolusloužící v předepsaném pořádku přistupují ke svaté trapéze nyní z jižní strany a každý po přijímání nejsvětější Krve odchází na stranu žertveníku a postaví se na své místo u prestolu. Nakonec přijímá jáhen - podle předpisu - nejsvětější Krev od hlavního celebranta.

204. Každý, když přijme nejsvětější Krev, utře utěrkou okraj kalicha a svá ústa.

205. Zaambónovou modlitbu zpívá hlavní celebrant mezi dvěma chóry. Ihned po propuštění a zavření královských dveří si každý svléká posvátná roucha.

b) V obyčejné nebo soukromé formě

206. Nevlastní společné slavení nebo jednoduchá pomoc při soukromém slavení svaté liturgie neexistuje.

207. Vše, co se řeklo o společném slavení ve slavnostní formě, platí i pro spolusloužícího v obyčejné nebo soukromé formě, ale s těmito výjimkami:

208. V seminářích a v domech řeholní výchovy neškodí, když se při sloužení Božské liturgie i při společném slavení na soukromé bohoslužbě účastní i jáhen, a když se přitom použije obyčejný zpěv. Zde se však doporučuje zachovat pravidla, která jsou závazná při soukromém společném slavení bez pomoci jáhna.

209. Když není čas na recitování přípravných modliteb před ikonostasem, které se modlí všichni spolusloužící společně nebo každý zvlášť, není nikdy dovoleno vynechat modlitbu: *Hospodi, nisposli ruku tvoju*. Když vcházejí do svatyně, říkají žalm: *Vnidu v dom tvoj* a potom políbí svatou trapézu, evangeliář a - je-li takový zvyk - i příruční kříž a oblékají se do posvátných rouch (viz. čl. 178).

210. Ektenie se rozdělí mezi spolusloužící a zpívají se tak, aby ten, kdo ektenii nezpívá, měl čas bez spěchu přečíst příslušnou modlitbu.

Když jsou dva spolusloužící, zpívají liturgické ektenie *střídavě*, nejdříve potichu přečtou příslušnou modlitbu každé ektenie. Ale modlitba velké

ektenie a modlitba poděkování po svatém přijímání se recituje polohlasně během ektenie nebo před zvoláním. Je třeba ještě poznamenat, že první část ektenie po velkém vchodu a ektenie po anaføre recituje druhý kněz, který se potom polohlasně modlí modlitbu, ale druhou část se zvoláním se modlí druhý kněz.

Když jsou tři spoluslužící, zpívá první velkou ektenii a druhý první malou ektenii, třetí druhou malou ektenii, první zas ektenii po evangeliu, druhý ektenii katechumenů - ohlášených, třetí první malou ektenii věřících a první druhou. Druhý kněz první část ektenie po vchodu a po anaføre a třetí kněz druhou část těchto ektenii a nakonec první kněz ektenii poděkování po přijímání.

Tento způsob dělení různých ektenii mezi jednotlivé spoluslužící se nepředepisuje absolutně bezpodmínečně, ale poukazuje se na něj jen kvůli větší výhodě.

211. Není nevyhnutelné, aby všichni spoluslužící vycházeli na malý vchod. Když to dělají, tehdy ten, kdo je mezi nimi první, nese sv. evangelium, on sám se modlí modlitbu vchodu a uděluje požehnání. Ale vždy se vyžaduje, aby ti, kdo stojí před svatou trapézou nebo po jejím pravém boku, obešli před východem ze svatyně oltář a opravdu vyšli před královské dveře.

212. Požehnání horního sedadla se vynechává a všichni mají zůstat během čtení Apoštola u prestolu.

213. Na velký vchod nemusí vycházet všichni. Když dělá velký vchod jen první kněz, bere si velkou přikrývku - vozduch - na levé rameno a sám volá: *Svatijšaho, vselenskaho*. Když vycházejí všichni, nemusí každý z nich brát věc, která slouží na svatou oběť, jen druhý spoluslužící bere svatý diskos a drží ho na hlavě a první bere svatý kalich. Druhý volá: *Vsich vas a první: Svatišaho, vselenskaho*. Ostatní neříkají nic.

214. Hlavní celebrant líbá jen sám svaté dary a vynechá políbení pokoje se spoluslužícími. On sám drží vozduch nad svatými dary a přitom spolu se všemi recituje Vyznání víry.

215. Vše ostatní, co má říkat nebo dělat jáhen, říká a dělá spoluslužící podle toho, co bylo řečeno při liturgii bez pomoci jáhna (por. čl. 164-174). Kdo koná proskomidii, ten pak čistí i posvátné nádoby po přijímání.

VI. Řád liturgie předem posvěcených darů

216. Během svaté a velké čtyřicátnice se na proskomidii Božské liturgie v neděli nebo v poslední den před liturgií předem posvěcených darů připraví kromě beránka, který se má toho dne posvětit, i jiné beránky na ty liturgie předem posvěcených darů, které se mají konat v následujících dnech. Po vykrojení a zařezání a probodnutí prvního beránka kněz vykoná tytéž obřady i nad jinými beránky a při každém z nich říká: *Vo vospominanie, Jako ovča, Žretsja, jakož i Jedin ot vojin* a klade je na diskos jednoho vedle druhého nebo jednoho na druhého. Potom vlévá do kalicha víno a vodu a modlí se předepsané modlitby a - jestliže se to vyžaduje - zakončí proskomidii.

217. Když se má při vzývání svatého Ducha požehnat beránek, říká kněz: *I sotvori ubo chlib sej* v jednotném čísle a ne v množném, protože Kristus je jen jeden.

218. Při pozdvihování pozdvihuje zároveň všechny proměněné beránky, před přijímáním však láme jen prvního beránka, vkládá částici do kalicha a vlévá teplotu tehdy, je-li to předepsáno. Nato bere další svaté beránky a klade je do darochranitelnice a do bohostánku - kivotu.

219. Potom se kněz modlí modlitby, jak je předepsáno, přijímá nejsvětější svátost a zakončí nejsvětější obět podle předpisu.

I. S jedním jáhнем

220. Při čtení hodiniek se kněz v epitrachilu postaví před královské dveře a začíná: *Blahosloven Boh náš. Čtec: Amiň, Carju nebesnyj* a další. Po *Otče náš* volá kněz zvolání a vstoupí do svatyně jižními dveřmi. A čte se čas třetí, šestý a devátý, též i obednice.

221. Ke konci obednice se kněz i jáhen oblékají obvyklým způsobem do posvátných rouch, ale při jednotlivých částech roucha neříkají nic víc než *Hospodu pomolimsja*.

222. Když čtec zakončí obednici, modlí se Trojsvaté, *Otče náš, Hospodi, pomiluj* dvanáctkrát a modlitbu *Vsesvjataja Trojce*, otevrou se královské dveře. Kněz: *Premúdrost'*. Chór: *Čestnijšuju cheruvim*. Kněz: *Slava tebi, Christe Bože*. Chór: *Slava, I nyní. Hospodi, pomiluj* třikrát, *Blahoslovi* a kněz koná propuštění se vzpomínkou na svatého chrámu a svatého dne. Potom se královské dveře znovu zavírají.

223. Kněz dělá v průvodu jáhna tři malé poklony před svatou trapézou a říká jen: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*. Políbí, jak jsme již uvedli, evangeliář, prestol i příruční kříž. Potom jáhen přijme od kněze dovolení a vychází severními dveřmi. Postaví se na obvyklé místo, dělá tři malé

poklony a po chvíli volá: *Blahoslovi, vladyko*. Kněz, který stojí před svatou trapézou, nad ní dělá evangeliářem znak kříže a zvýšeným hlasem volá: *Blahosloveno carstvo Otca*. Chór: *Amiň*. A čtec ihned: *Prijdite, poklonimsja* třikrát a čte úvodní žalm.

224. Jáhen se vrátí do svatyně jižními dveřmi, kněz se postaví před královské dveře a čte večerní modlitby (svítilné), začíná čtvrtou a končí osmou, protože první tři čte během zpěvu antifon.

225. Ke konci úvodního žalmu se kněz vrací jižními dveřmi do svatyně, jáhen vychází severními dveřmi, postaví se na obvyklé místo a zpívá velkou ektenii. Po zvolání dělá malou poklonu a vrátí se jižními dveřmi do svatyně. Čtec začíná *18. kafizmu* žaltáře, na *Aliluja* se dělají malé poklony. Když se při dalších antifonách říká *Slava*, vychází jáhen severními dveřmi ze svatyně a na určeném místě zpívá malou ektenii, kněz se však potichu modlí první, druhou a třetí modlitbu večerně. Po ukončení malé ektenie se jáhen jižními dveřmi vrací do svatyně a kněz zpívá zvolání, jak je to předepsáno.

226. Na začátku zpěvu veršů (stichů), pokud se předem posvěcený beránek uchovává v bohostánku (kivotě, artoforu) na prestole, se jeho přenesení na proskomidijní stůl dělá takto: Jáhen přináší na prestol svatý diskos, hvězdu a malou příkrývku. Kněz políbí evangeliář a odkládá ho na pravou stranu prestolu. Nato na rozestřený iliton položí z levé strany diskos, otevře bohostánek a dělá malou poklonu. Potom bere nádobu s příkrývkou, v níž se uchovává beránek, položí ji doprostřed ilitonu, vybere z ní předem posvěcený a proměněný chléb, položí ho, jakož i částice, potřebné k přijímání věřících, s největší úctou na posvátný diskos. Darochranitelnicí uloží zpět do bohostánku, bohostánek zavře, potom postaví svatý diskos doprostřed ilitonu, kadí hvězdu a malou příkrývku a pokrývá jí diskos. Vezme kadidelnicí, kadí jí dokola svatou trapézu, před ním jde jáhen s hořící svíčí. Po návratu před svatou trapézu a po odevzdání kadidelnice jáhnovi dělá hlubokou poklonu až po zem, přežehná se znakem svatého kříže a potom bere do obou rukou přikrytý svatý diskos, drží ho na hlavě, přechází pravou stranou svaté trapézy k proskomidijnímu stolu (žertveníku), před ním jde jáhen s hořící svíčí a kadidelnicí.

227. Na žertveníku postaví kněz diskos na rozprostřený iliton, potom vlévá do kalicha víno a vodu podle zvyku, ale nic při tom neříká. Po okadění příkrývky z kalicha nad kadidelnicí přikryje kalich. Potom velkou příkrývkou, kterou též okadí nad kadidelnicí, zakryje společně diskos i kalich a neříká při tom nic, s výjimkou slov: *Molitvami svjatych otec našich, Hospodi Isuse Christe, Bože náš, pomiluj nás*. Když kněz i jáhen

udělají hlubokou poklonu až po zem, vracejí se ke svaté trapéze a tam na složený ilyton položí kněz knihu svatého evangelia.

228. Když se předem posvěcený beránek uchovává v kivotu, který stojí na žertveníku, tehdy na začátku čtení veršů (stichů) jdou kněz s jáhnem k proskomidijnímu stolu. Oba před ním dělají malou poklonu, kněz otevře kivot, dělá znovu malou poklonu, trojitým mávnutím okadí předem posvěcené svaté dary, potom bere předem posvěcený chléb z darochranitelnice a s největší zbožností ho klade na diskos, do kalicha nalévá - jako obvykle - víno a vodu, ale nic neříká. Bere kadidelnici, kadí hvězdu a příkrývky, příkryje diskos i kalich příkrývkami a oboje společnou velkou příkrývkou, vozduchem, a neříká přitom nic, s výjimkou: *Molitvami svjatych otec*, dělá hlubokou poklonu až po zem a vrátí se k prestolu.

229. Když kněz uzná za vhodné, vykoná obřad položení beránka na diskos během čtení první antifony, kadí během čtení druhé antifony a během čtení třetí antifony přenáší předem posvěcené dary.

230. Když se předvidá větší počet věřících na svaté přijímání a samotný předem posvěcený chléb nevystačí, tehdy kněz položí potřebné množství proměněných částic na diskos a na ně položí beránka.

231. Chór po ukončení stichosloví začíná zpívat žalm: *Hospodi, vozzvach* a jáhen kadí podle předpisu (viz. čl. 33), při čemž předem posvěcené dary třikrát třemi mávnutími.

232. Když se zpívá: *Slava, I nyni*, otvírají se královské dveře a koná se vchod obvyklým způsobem. Jestliže má být vchod s evangeliem jáhen kadí a vchod s evangeliářem i koná.

233. Když jáhen tlumeným hlasem říká: *Hospodu pomolimsja*, kněz se potichu modlí modlitbu vchodu s jejím zvoláním a po ukončení stichir jáhen volá: *Premúdrost', prosti!* Chór: *Svite tichij*. Vcházejí do svatyně. Potom jáhen, obrácený ke královským dveřím: *Voňmim!* Kněz, obrácený k lidu, žehná: *Mir vsim!* Chór zpívá prokimen první parémie. Jáhen: *Premúdrost'!* Čtec se postaví do středu mezi dva chóry a obrácen na východ čte: *Bytia čtenie*. Jáhen: *Voňmim!* Čtec čte první parémii. Potom chór zpívá druhý prokimen.

234. Ihned, po druhém prokimeniu volá jáhen, obraceje se ke knězi: *Povelite!* A kněz bere do obou rukou hořící svíce a zároveň kadidelnici, postaví se před svatou trapézu, dívá se na východ, dělá znak svatého kříže a volá: *Premúdrost', prosti!* Potom se obrací na západ směrem k lidu, znovu dělá znamení kříže a zvýšeným hlasem říká: *Svit Christov prosviščajet vsich*. Na tato slova všichni, kdo se nacházejí ve svatyni i v chrámu, dělají tři velké poklony. Kněz se znovu obrací k východu a odevzdá svíce a

kadidelnici přísluhujícímu. Čtec: *Pritčej čtenije*. Jáhen: *Voňmim!* Zavírají se královské dveře a čte se druhá parémie.

235. Po ukončení druhé parémie říká kněz čteci: *Mir ti*. A jáhen: *Premúdrost' voňmim!* Potom jáhen vezme hořící svíci a přistupuje ke knězi. Čtec, který stojí uprostřed mezi oběma chóry, ale raději kněz, který stojí ve svatyni před svatou trapézou a kadí, zpívá: *Da ispravitsja molitva moja*. Po odpívání verše ho ještě jednou zpívá chór. Potom se znovu čtec nebo kněz, doprovázený jáhnem, který jde před ním, zastaví na jižní straně sv. trapézy a tam kadí, zpívá první verš 140. žalmu: *Hospodi, vozvach k tebi* a chór opakuje: *Da ispravitsja*. A znovu čtec nebo kněz v průvodu jáhna přijde k východní straně svaté trapézy a tam kadí, zpívá druhý verš žalmu: *Položí, Hospodi, chranenije*. A chór znovu zpívá: *Da ispravitsja*. Potom čtec nebo kněz, který v průvodu jáhna přijde k severní straně prestolu a tam kadí, zpívá třetí verš žalmu: *Ne ukloni serca mojeho*. A chór zpívá: *Da ispravitsja*. A ještě jednou čtec nebo kněz, který se v doprovodu jáhna postaví před prestol a tam kadí, zpívá: *Da ispravitsja molitva moja jako kadilo před toboju* a chór zakončuje: *Vozdvijanije ruku mojeju, žertva večerňaja*.

236. Musí se poznamenat, že pokud čtec nebo kněz zpívá *Da ispravitsja* nebo jiný verš, kněz kadí sv. trapézu trojitým mávnutím na začátku a na konci každého verše, který se zpívá, a mezitím se chór a věřící modlí na kolenou. Když chór zpívá, kněz odevzdá kadidelnici přísluhujícímu a on i všichni, kdo jsou ve svatyni, se taktéž modlí na kolenou. Po ukončení dělají všichni třikrát poklonu.

237. Když na tyto postní dny připadne svátek nějakého svatého nebo chrámový svátek, tehdy po otevření královských dveří volá jáhen: *Voňmim* a čtec čte prokimen ke čtení z Apoštola. Potom se čte Apoštol a sv. evangelium podle předpisu.

238. Zavírají se královské dveře a jáhen přijme pověření od kněze, vychází severními dveřmi, postaví se na předepsané místo a zpívá ektenii: *Rcem vsi* a všechno ostatní se koná podle předpisu až po zvolání modlitby za katechumeny, po čemž kněz odloží evangeliář a rozprostře na prestole iliton.

239. Od středy čtvrtého týdne Velkého postu, která je středem čtyřicátnice, po vzhlasu *Da i tiji s nami* jáhen propouští katechumeny a vyzve k modlitbě ty, kteří se připravují na sv. křest: *Jelici ohlašennyji, izydite. Ohlašennyji, izydite. Jelici ko prosviščeniju, pristupite*. A toto se zpívá při všech službách předem posvěcených darů, i když by připadly na sváteční den, s výjimkou sobot a nedělí. Potom následují modlitby věřících, jak je to předepsané.

240. Po zvolání: *Po daru Christa tvojeho* chór: *Amiň* a zpívá se píseň *Nyni sily nebesnyja*. Jáhen se vrátí severními dveřmi do svatyně, otevře královské dveře, vezme kadidelnici a kadí prestol trojitým mávnutím jen zepředu, potom proskomidijní stůl a kněze. Nato se postaví před prestol po severní straně kněze a drží kadidelnici prsteníkem levé ruky. Pak kněz i jáhen s pozdvihnutýma rukama společně říkají: *Nyni sily nebesnyja* třikrát a pokaždé dělají malou poklonu.

241. Potom jdou přímo k proskomidijnímu stolu, tam kněz vezme kadidelnici, trojitým mávnutím okadí předem posvěcené dary, neříká přitom nic, nato vezme velkou příkrývku (vozduch) a klade ji na levé rameno jáhna, potom do pravé ruky vezme svatý diskos, přikrytý příkrývkou, a drží ho na hlavě, kalich s vínem pak drží v levé ruce na prsou.

242. Kdyby však diskos neměl podstavec, kněz ho postaví na přikrytý kalich, který drží v levé ruce, a pravou rukou přidržuje příkrývku nad diskosem a kalich pozdvihuje jako diskos k čelu.

243. Ze svatyně vycházejí severními dveřmi, vpředu jde jáhen, který kadí svaté dary, a to neustále. Během chůze nic neříká. Když vstoupí královskými dveřmi do svatyně, kněz postaví svatý diskos na prestol na levou a svatý kalich na pravou stranu, z diskosu i kalicha snímá malé příkrývky a klade je na svatý prestol. Velkou příkrývkou, vozduchem, kterou vezme z jáhnova ramena a okadí ji nad kadidelnicí, přikryje svaté dary, ale neříká nic, jen třikrát kadí svaté dary. Po ukončení písně: *Nyni sily nebesnyja* dělají všichni tři velké poklony, potom se zavírají královské dveře a zatahuje se závěs.

244. Jáhen se pokloní knězi, vyjde severními dveřmi, postaví se na obvyklé místo a zpívá: *Ispolnim, Zastupi, spasi, pomiluj*. Kněz volá: *I spodobi nás, Vladyko* a lid zpívá: *Otče naš*, jáhen si převáže orár křížem jako při liturgii sv. Jana Zlatoústého.

245. Podle předpisu následuje sklonění hlav a po modlitbě: *Voňmi, Hospodi Isuse Christe* dělají kněz i jáhen tři malé poklony, při čemž kněz neodkrývá svaté dary, ale vloží ruku pod vozduch, zbožně a s bázní se dotkne životodárného chleba a na výzvu jáhna: *Voňmim!* volá: *Preždeosvjaščenaaja svjataja svjatym!* Potom kněz skládá vozduch, složí ho, odkládá ho mimo, taktéž hvězdu, jáhen vchází jižními dveřmi do svatyně a postaví se po pravé straně kněze, dělá malou poklonu a říká: *Razdrobi, vladyko, svjatyj chlib*. A kněz ho láme na čtyři části a rozestavuje na diskosu tak, jako na liturgii sv. Jana Zlatoústého, částici s nápisem IC pouští do sv. kalicha a neříká přitom nic. Jáhen vlévá do kalicha trochu teploty podle obyčeje, nic neříká a postaví se trochu dále. Chór zpívá

přičasten: *Vkusite i vidite*, jakož i druhý přičasten, pokud se četl Apoštol a sv. evangelium nějakého svatého nebo chrámového svátku.

246. Kněz i jáhen přijímají přesvatý chléb běžným způsobem. Potom si kněz utírá prsty hubkou, pokud ji má, políbí hubku a odloží ji na její místo. Jáhen utírá svatý kalich, neříká nic, dělá tři malé poklony, a když přísluhující stáhne závěs na ikonostasu, jáhen otvírá královské dveře. Přijme od kněze kalich, přistoupí ke královským dveřím pozdvihne svatý kalich, ukazuje ho lidu a volá: *Pristupite!* Chór: *Blahoslovlju Hospoda na vsjakoje vremja, Aliluja*. Přijímání věřících se koná tak jako na liturgii sv. Jana Zlatoústého, a když kněz podává sv. chléb, říká slova vlastní této liturgii: *Čestnaho i presvjataho*. Přenášení sv. diskosu se koná tak jako na liturgii sv. Jana Zlatoústého. Kněz dělá malou poklonu, bere sv. kalich, obrácený ke královským dveřím se dívá na lid a potichu říká: *Blahosloven Boh, prosviščajaj i osvjaščaj nas* a potom zpívá: *Vsehda, nyini i prisno*.

247. Vše ostatní se dělá jako na sv. liturgii sv. Jana Zlatoústého, musí se však připomenout toto:

- a) Při propuštění se na této liturgii nevzpomíná žádný původce.
- b) Ve třech prvních dnech Velkého týdne se musí brát propuštění z večerně Květné neděle: *Prišedyj na strasť volnuju spasenija našeho radi, Chistos, istinnyj Boh naš*.

Po ukončení liturgie předem posvěcených darů kněz i jáhen odkládají roucha a neříkají nic.

2. Se dvěma jáhny

248. Po ukončení hodinek a po propuštění na konci izobrazitelných žalmů se zavírají královské dveře, kněz i jáhen dělají před prestolem tři malé poklony a potom říkají: *Bože, milostiv budi mni hrišnomu*, políbí evangeliař, okraj prestolu i příruční kříž podle obyčeje. Potom první jáhen vzdá čest knězi, vyjde severními dveřmi, postaví se na své místo před královskými dveřmi, dělá tři malé poklony, neříká však nic. Potom zvolá: *Blahoslovi, vладыko*. Kněz: *Blahosloveno carstvo Otca*. Chór: *Amiň* a čtec čte úvodní žalm. Kněz vyjde severními dveřmi, čte modlitby večerně od čtvrté po osmou. Na konci úvodního žalmu vyjde první jáhen severními dveřmi a zpívá velkou ektenii. Po zvolání: *Jako podobajet* se jáhen vrací do svatyně.

249. První jáhen přísluhuje knězi při kladení předem proměněného beránka na diskos a při jeho přenášení na žertveník. Druhý jáhen vyjde severními dveřmi a zpívá první malou ektenii, první jáhen zpívá zas druhou a nakonec druhý jáhen třetí malou ektenii.

250. Kadění během zpívání žalmu: *Hospodi, vozzvach* a vchod se konají jako na večerni s pomocí dvou jáhnů (por. čl. 39). Po návratu do svatyně volá první jáhen z královských dveří: *Voňmim!* Kněz, obrácený k lidu: *Mir vsim.* Druhý jáhen: *Premúdrost' voňmim!* Chór zpívá prokimen první parémie. První jáhen: *Premúdrost'.* Čtec: *Bytia čtenije.* Druhý jáhen: *Voňmim!* Čtec čte první parémii a potom chór zpívá druhý prokimen.

251. Po druhém prokimeniu se první jáhen obrací ke knězi a volá: *Povelite!* Kněz bere svíce a kadidelnici a dělá znak sv. kříže, jak jsme to již uvedli. Čtec: *Pritčej čtenije.* Druhý jáhen: *Voňmim!*

252. Po druhém čtení ze Starého zákona jdou oba jáhni před knězem, zatímco kněz kadí sv. trapézu a zpívá: *Da ispravitsja molitva moja* s verši 140. žalmu.

253. V případě svátku nějakého světce nebo chrámu volá druhý jáhen: *Voňmim!* Po prokimeniu k apoštolu první jáhen: *Premúdrost'.* Když čtec přečte označení z Apoštola, druhý jáhen volá: *Voňmim!* Po ukončení čtení z Apoštola kněz volá: *Mir ti.* První jáhen: *Premúdrost', voňmim!* a zpívá se: *Alilúja.* Kadění před čtením ze sv. evangelia se koná jako při liturgii sv. Jana Zlatoušého s asistencí dvou jáhnů (viz. čl. 155), potom první jáhen: *Blahoslovi, vладыko, blahovistitelja* Kněz: *Boh molitvami* a odevzdá jáhnovi evangeliář. Druhý jáhen: *Premúdrost', prosti, uslyšim svjataho jevanhelija.* Kněz: *Mir vsim.* První jáhen se postaví na ambon nebo před královské dveře: *Ot (jméno) svjataho jevanhelija čtenije.* Druhý jáhen: *Voňmim!* A všechno ostatní podle předpisu.

254. Po přečtení sv. evangelia vycházejí jáhni svými dveřmi a stojí na předepsaných místech, první jáhen začíná: *Rcem vsi,* potom druhý jáhen: *Pomolitesja, ohlašennyji.* První jáhen: *Jelici ohlašennyji, izydite.* Druhý jáhen: *Ohlašennyji, izydite.* A znovu první jáhen: *Jelici ohlašennyji, izydite. Da nikto ot ohlašennyh, jelici virniji.*

Od středy čtvrtého týdne postu zpívají takto: První jáhen: *Jelici ohlašennyji, izydite,* druhý jáhen: *Ohlašennyji, izydite.* A znovu první jáhen: *Jelici ko prosviščeniju, pristupite. Pomolitesja, iže ko prosviščeniju.* Chór: *Hospodi, pomiluj.* A první jáhen: *Virnyji, o iže ko svjatomu prosviščeniju hotovjaščichsja bratijach.* Kněz zvolá: *Jako ty jesi prosviščeniže naše.* První jáhen: *Jelici ko prosviščeniju izydite.* Druhý jáhen: *Iže ko prosviščeniju izydite.* A znovu první jáhen: *Jelici ohlašennyji, izydite. Da nikto ot ohlašennyh, jelici virniji.*

255. Když se zpívá píseň *Nyni sily nebesnija,* otvírají se královské dveře a jáhni berou kadidelnice a kadí trojitým mávnutím svatou trapézu jen zepředu, potom proskomidijní stůl a kněze. Nato se postaví po pravé a po levé straně kněze a drží kadidelnice na prsteníku levé ruky a spolu

s knězem se třikrát modlí píseň: *Nyni sily nebesnyja*. Nakonec odcházejí přímo k proskomidijnímu stolu, tam kněz kadí předem posvěcené dary, vezme vozduch, položí ho na levé rameno prvního jáhna a všichni vycházejí obvyklým způsobem: vpředu jdou oba jáhni a kadí sv. dary, a to neustále.

256. Když kněz postaví diskos a kalich na prestol, jáhni vycházejí svými dveřmi, postaví se na obvyklé místo a první jáhen říká: *Ispolnim*. Na *Otče náš* se jáhni přepáší orárem křížem. Druhý jáhen volá: *Hlavy naša Hospodevi priklonim*. Po třech malých poklonách volá první jáhen: *Voňmim!* A když kněz volá: *Preždeosvjaščennaja svjataja svjatym*, oba se vracejí svými dveřmi do svatyně.

První jáhen říká: *Razdrobi, vладыko, svjatyj chlib*. Jáhni přijímají sv. chléb jako obvykle. Po přijímání kněze a jáhnů první jáhen utře svatý diskos nad kalichem a volá: *Pristupite!*

Ostatní se koná jako při sv. liturgii sv. Jana Zlatoústého.

3. Bez jáhna

257. Když se liturgie koná bez pomoci jáhna, kněz zpívá všechno to, co náleží jáhnovi, jak jsme již uvedli v řádu večerně a Božské liturgie sv. Jana Zlatoústého.

258. Když kněz kadí svatou trapézu a přenáší sv. dary na proskomidijní stůl, jde před ním posluhující s hořící svíci. Malé ektenie a zvolání zpívá kněz, stojí podle možnosti před svatou trapézou.

259. Když se zpívá: *Da ispravitsja molitva moja*, posluhující jde s hořící svíci před knězem.

260. Při velkém vchodu asistující, pokud jsou, obráceni k severním dveřím a střídavě rozmístěni, doprovázejí předem posvěceného beránka, a když přijdou před královské dveře, rozestaví se společně na obě strany a potom se vracejí na svá místa.

4. Se společným sloužením kněží

261. O společném sloužení liturgie předem posvěcených darů platí stejná pravidla jako o večerní a sv. liturgii sv. Jana Zlatoústého.

Musí se však mít na zřeteli toto:

Na konci izobrazitelných žalmů se spolusloužící oblékají do posvátných rouch a říkají pokaždé jen: *Hospodu pomolimsja*. Hlavní kněz zpívá zvolání: *Jako podobajet, Jako milostiv, Po daru Christa tvojeho. Jako ty jesi osvjaščennije naše*. Jiná zvolání zpívají spolusloužící podle určeného pořadí.

Během: *Da ispravitsja molitva moja* spolusloužící zůstávají na svých místech, jen trochu odstoupí od svaté trapézy, kudy musí procházet hlavní celebrant. Spolu s ním klekají a vstávají. Na velkém vchodě spolusloužící nenesou nic, avšak první spolusloužící může nést před hlavním celebrantem kalich.

Obsah

I. Úvodní ustanovení	3
1. Svatyně a svatý stůl	3
2. Všeobecné zásady	4
II. Řád večerně bez vsenočního	7
1. S jedním jáhnem	7
2. Se dvěma jáhny	9
3. Bez jáhna	10
4. Při společném sloužení s kněžími	11
III. Řád večerně s celonočním bděním	12
1. S jedním jáhnem	12
2. Se dvěma jáhny	13
3. Bez jáhna	14
4. Při společném sloužení s kněžími	15
IV. Řád utreně v neděle a svátky	17
1. S jedním jáhnem	17
2. Se dvěma jáhny	19
3. Bez jáhna	20
4. Při společném sloužení s kněžími	21
V. Řád božské liturgie sv. Jana Zlatoústého a sv. Bazila Velkého	22
1. S jedním jáhnem	22
2. Se dvěma jáhny	35
3. Bez jáhna	40
4. Řád sv. liturgie sloužené obvyklým způsobem	43
5. Při společném sloužení s kněžími	44
a) Ve slavnostní formě	44
b) V obyčejné nebo soukromé formě	47
VI. Řád liturgie předem posvěcených darů	50
1. S jedním jáhnem	50
2. Se dvěma jáhny	55
3. Bez jáhna	57
4. Se společným sloužením kněží	57